

Odraz dopadu geopolitických aspektů bezpečnosti ČR v reálné bezpečnostní politice

Bc. Tereza Vaníčková

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení
Ústav ochrany obyvatelstva
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza Vaničková**
Osobní číslo: **L16411**
Studijní program: **N3953 Bezpečnost společnosti**
Studijní obor: **Bezpečnost společnosti**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Odraz dopadu geopolitických aspektů bezpečnosti ČR v reálné bezpečnostní politice**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte literární rešerši na dané téma s důrazem na monografie, studie, analytické materiály a strategické dokumenty.
2. Charakterizujte geopolitické teorie v jejich historickém kontextu a vývoj problematiky bezpečnosti světa a Evropy od konce II. Světové války do "pádu" bipolárního světa.
3. Stanovte a verifikujte hypotézu: "skončila studená válka?"

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

[1] KREJČÍ, Oskar. Geopolitika středoevropského prostoru: pohled z Prahy a Bratislavy. Páté, upravené a doplněné vydání (v PP třetí). Praha: Professional Publishing, 2016. ISBN 978-80-743-1161-1.

[2] EICHLER, Jan. Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2006. ISBN 80-7278-326-2.

[3] KISSINGER, Henry. Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2016. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-335-0.

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího bakalářské/diplomové práce.

Vedoucí diplomové práce:

doc. RSDr. Václav Lošek, CSc.

Ústav ochrany obyvatelstva

Datum zadání diplomové práce:

3. listopadu 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2018

V Uherském Hradišti dne 10. listopadu 2017

doc. RNDr. Jiří Dostál, CSc.
děkan

L.S.

prof. Ing. Dušan Vlčar, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti dne 10.5.2018.....

.....
podpis studenta

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy. Vysoká škola disertační práce nezveřejňuje, byla-li již zveřejněna jiným způsobem.

(2) Bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

(4) Vysoká škola může odložit zveřejnění bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce nebo jejich části, a to po dobu trvání překážky pro zveřejnění, nejdéle však na dobu 3 let. Informace o odložení zveřejnění musí být spolu s odůvodněním zveřejněna na stejném místě, kde jsou zveřejňovány bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, již se týká odklad zveřejnění podle věty první, jeden výisk práce k uchování ministerstvu.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je věnována stěžejním otázkám bezpečnostní situace, a také problémy vývoje geopolitického světa. Především je zde kladen důraz na období pádu bipolárního světa. V kapitolách teoretické části jsou rozebrány v historickém kontextu jednotlivé geopolitické teorie, a aspekty bezpečnosti od konce druhé světové války do konce studené války. Kapitoly v praktické části jsou zaměřeny na aktuální hrozby, které přispívají ke stanovení hypotézy a její následné verifikaci.

Klíčová slova: geopolitika, studená válka, bezpečnost, bezpečnostní strategie

ABSTRACT

Thesis is focused on fundamental questions, state of world safety and also problems with geopolitical development of world. Main focus is in era when the bipolar world fell. Geopolitical theories are highlighted in chapters in context with history, aspects of safety from end of second world war to the end of cold war. Chapters in practical part are aimed at current threats, which contribute to determination of hypothesis and its following verification.

Keywords: geopolitics, the Cold War, security, security strategy

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto:

„Nikdy neustupujte, nikdy, nikdy, nikdy, nikdy, v maličkostech ani velkých věcech, o kus, ani o kousek, ledaže byste ustoupili cti a dobrému mravu. Nikdy neustupujte před nátlakem, nikdy se nepoddejte zdánlivě zdrcující převaze nepřítele.“

- Winston Churchill

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 GEOPOLITIKA	11
1.1 GEOPOLITIKA JAKO POJEM	11
1.2 STRUKTURA GEOPOLITIKY.....	12
1.3 GEOPOLITICKÉ ŠKOLY	12
1.3.1 Německá škola	12
1.3.2 Anglosaská škola.....	13
1.3.3 Moderní geopolitické pojetí	14
2 TEORIE	20
2.1 MACKINDEROVA <i>HEARTLAND</i> TEORIE.....	20
2.2 HAUSHOFEROVA TEORIE PANREGIONŮ	22
2.3 SPYKMANOVA TEORIE „HEARTLAND-RIMLAND“	23
2.4 COHENOVA TEORIE GEOSTRATEGICKÝCH A GEOPOLITICKÝCH REGIONŮ	24
3 BEZPEČNOSTNÍ ASPEKTY V DOBĚ STUDENÉ VÁLKY	26
3.1 STUDENÁ VÁLKA.....	26
3.1.1 Období od konce II. světové války do Karibské krize	26
3.1.2 Období od Kubánské krize po rozpad SSSR.....	30
4 STRUKTURA A METODIKA PRÁCE	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 BIPOLARITA A HEGEMONIE SVĚTA	35
5.1 BIPOLARITA Z POHLEDU ZBROJENÍ	36
6 NOVÉ VÝZVY	40
6.1 STÁT JAKO ZÁKLADNÍ GEOPOLITICKÝ AKTÉR	40
6.2 VÝZNAM POJMU BEZPEČNOST	40
6.3 ČESKÁ REPUBLIKA	41
6.3.1 Bezpečnostní politika ČR.....	41
6.3.2 Obranná strategie ČR	42
7 SOUČASNÉ A BUDOUCÍ VYHLÍDKY EVROPY	44
7.1 EVROPSKÁ UNIE	46
7.2 SJEDNOCENÍ NĚMECKA	46
7.3 RUSKÁ FEDERACE	47
8 HYPOTÉZA	49
8.1 PRESUMPCE MOCNOSTÍ VE VÝVOJI GEOPOLITIKY	49
8.2 NÁRODNÍ OBRANNÁ STRATEGIE SPOJENÝCH STÁTŮ	51
8.3 FORMULACE BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ	52
8.4 PROCES ROZHODOVÁNÍ SE O VÁLEČNÉM KONFLIKTU	54
8.5 PŘÍPADNÉ ROZPUŠTĚNÍ EU A DOPAD NA ČR	56
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	66
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
SEZNAM TABULEK.....	68
SEZNAM SCHÉMAT	69
SEZNAM GRAFŮ	70

ÚVOD

Konec 19. století se stal novou érou v rámci mezinárodních vztahů, dal vzniknout první orientované teorie geopolitiky. V současnosti se pod pojem geopolitika nejčastěji rozumí globální strategie či světová politika. Během studené války tento pojem Henry Kissinger následovně využíval jako: „*synonymum pro politickou hru mocenské rovnováhy supervelmocí odehrávající se na celé globální politické mapě*“.[3]

Iterace dějin vždy byla a bude. Proto je naprosto imperativní zkoumat historické poznatky, které dopomáhají vyvarovat se chybám minulých generací. Aplikované teorie geopolitiky se utvářejí po mnoho let a jejich uskutečnění trvá desetiletí. Základním principem světové politiky jsou nepochybně konflikty, které se odehrávají nejen o cenné zdroje ale také o jejich využití.

V současném světě v rámci geopolitického působení zaujímá nejdůležitější postavení 4 mocností - Spojených států (dále jen „USA“), Ruské federace, Číny a Evropy. Nelze však opomíjet ani další významné hráče na geopolitické šachovnici. Diplomová práce nese název *Odras dopadu geopolitických aspektů bezpečnosti ČR v reálné bezpečnostní politice*. Jejím hlavním cílem je potvrzení, či vyvrácení hypotézy: „*Skončila studená válka?*“

Z mezinárodního hlediska je Česká republika (dále jen „ČR“) méně významným státem. Její vliv na tvorbu geopolitiky je tedy minimální. Z těchto důvodů budou uvedeny pouze základní vztažné informace o ČR v rámci geopolitiky. Provedená hypotéza má však významný vliv na ČR jako člena Evropské unie (dále jen „EU“) a Severoatlantické aliance (dále jen „NATO“). Lze tedy říci, že ČR je stěží pouhým pěšákem na pomyslné šachovnici mezinárodní politiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 GEOPOLITIKA

Téměř žádný termín se v politické vědě nestal tak diskutovaným jako právě geopolitika. Můžeme říci, že jednotná definice geopolitiky neexistuje. Geopolitika bývá označována jednak jako vědní disciplína, charakteristický způsob uvažování či aktivita státu. Ve všech těchto případech geopolitika používá teoretické poznatky geografie.

Geopolitika jako:

- **Vědní disciplína** je chápána jako: obor zabývající se vztahy mezi politickými jevy a geografickým prostorem. Oskar Krejčí definuje geopolitiku jako: „*teorii mezinárodních vztahů, která studuje zákonitosti vlivu zemského povrchu na politiku státu a zákonitosti pohybu síly v prostoru.*“ [3]
- **Charakteristický způsob uvažování** lze ji vnímat jako: postup analýzy politických problémů vyhledávající souvislosti území v kontextu politických jevů. [1]
- **Aktivita státu** je myšlena jako: jednání zaměřené k udržení, rozšíření nebo prosazení státních zájmů (národních, nadnárodních). [1]

1.1 Geopolitika jako pojem

Pojem geopolitika jako rozložený termín: geo – symbolizuje prostor, a politika – symbolizuje společnost náležící státu. Geopolitika tedy zkoumá vztah země, respektive prostoru a státu. [1] Pokud se blíže podíváme na pojem geopolitika z hlediska teorie významu, spatříme v něm nepochybně vztah mezi politikou a územními oblastmi. [3]

Geopolitika během svého vývoje podléhala nejrůznějším ideologiím, zájmům vládnoucích elit či politickým záměrům. V mezinárodních vztazích zastávala různé pozice. Jako základní koncept, od kterého se odvíjela základní koncepce strategie státu, jenž byla chápána i negativně, zatracována za nepřátelskou teorii a ideologii vládnoucích elit. Významné postavení má interpretace geopolitiky jako koncepce, strategie nebo doktríny, které chápeme jako formulaci dlouhodobých zájmů jednotlivých států. [4]

Za zakladatele geopolitiky je považován německý geograf Fiedrich Ratzel, který vydal v roce 1897 práci *Politische Geographie* (Politická geografie). I přesto že F. Ratzel je považován za zakladatele geopolitické koncepce, sám není autorem tohoto termínu. Pojem geopolitika poprvé použil Švéd R. Kjellén v roce 1899 v práci *Der Staat als Lebensform* (Stát jako forma života). [4]

Podle Štefana Volnera lze geopolitiku definovat, jako vědu, „která se zabývá vztahy spojené s geografii, mezinárodní politikou a mezinárodní bezpečností. Především se jedná o význam geografických faktorů na bezpečnostní politiku států či světadílů.“ [2]

1.2 Struktura geopolitiky

Z aspektu prostoru, ve kterém se geopolitika uplatňuje, rozlišujeme geopolitiku vnitřní a vnější.

- Vnitřní geopolitika - je utvořena k dosažení cílů státu na jeho území.
- Vnější geopolitika - je uplatněna k dosažení cílů státu za hranicemi. [5]

Geopolitika se stejně jako politická geografie uplatňuje v prostoru, ve kterém působí. Lze ji proto vymežit:

- Regionální a lokální geopolitiku (na menší územní celky).
- Státní geopolitiku (tedy na úrovni státu).
- Makroregionální geopolitiku (na úrovni skupin států).
- Globální politiku - jedná se o činnost vyvíjenou k dosažení cílů ve vztahu ke všem lidem na planetě Zemi. Svým opodstatněním se z větší části jedná o řízení škály dlouhodobých směrů, což v mnohých případech eliminuje shodu stávající politiky s dřívějšími vytvořenými směry, které se staly nepřijatelnými pro koncepci řízení. [5]

1.3 Geopolitické školy

Podle principů a států rozlišujeme dvě základní geopolitické školy – německou a anglosaskou. Následně jsou tyto dvě odvětví objasněny svými zájmy.

1.3.1 Německá škola

Zakladatelem a současně nejpodstatnější představitelem německé geopolitické školy je Friedrich Ratzel (1844–1904), jenž založil dvě teorie. První teorií byl **geografický determinismus**. Tento pojem pojednává o charakteru socioekonomické země úzce spjaté s geografickou oblastí. Tedy díky tomuto pojmu, můžeme podle charakteru prostředí odvodit například hospodářství nebo fyzické i psychické vlastnosti obyvatel dané země. Tato teorie F. Ratzela vzniká z pohledu středoevropského prostoru, přičemž zpravidla byl kladen důraz na území a půdu. Druhá teorie vychází z koncepce **sociálního darwinismu**. Tato teorie je srovnáním, které usiluje o využití Darwinovské teorie „boje o život a přirozeného výběru“, která

je aplikována do vztahů a styků mezi státy. Tedy nejdůležitějšími úkoly státu je kontrola nad územím a jeho neustálé rozšiřování.

Na koncepci F. Ratzela navazuje Švéd R. Kjellén (1864-1922), podle kterého stát usiluje o dodržování práva či spravedlnosti mezi obyvatelstvem. Cílem státu je boj o moc s ostatními státy, čímž jsou důsledkem nevyhnutelné konflikty. Podle této koncepce jsou státy konkurenty o přežití a také usilují prosadit své národní ideje světu.

Vrchol i úpadek německé školy přichází s geopolitikem Karlem Ernstem Haushoferem (1869-1946), který vyvozuje, že životního prostoru není „dost pro všechny“. Dynamické národy svým růstem a rozvojem mají potřebu nového životního prostoru. Podle něj jsou státní hranice jen ustavičnou bojovou oblastí, kde národy dokazují svou zdatnost. Vládnutí se nezakládá pouze na ekonomické dominanci, ale také na politické a ideologické dominanci. [5]

1.3.2 Anglosaská škola

Anglosaská geopolitika svůj zájem inicializovala především v otázce celosvětové mocenské rovnováhy. Zanedlouho se objevila teorie, že ve světě existují jen dva základní typy států: **země s námořní mocí a země se suchozemskou mocí**, tyto obě teorie vycházely v tzv. bipolární koncepci.

Zakladatelem anglosaské školy je americký admirál Alfred Thayer Mahan (1840-1914) a jeho koncept vztahu mezi pevninskou a námořní mocí tzv. „bipolární“ pojetí. Poukázal také na fakt, že světový oceán je zvláště strategickým polem pro rozvoj státu, jak po ekonomické, tak i po politické stránce. Pro osudy států je mnohem důležitější kontrola moře než pevninské oblasti. [5] Podle A. T. Mahana jsou klíčovými zástupci námořní moci Spojené království a USA. Oba státy jsou izolovány Atlantikem a Tichým oceánem od euroasijské pevniny. Tato pevnina by se dala ovlivnit námořní silou. Pozemní moc znázorňuje předně Rusko, které disponuje dlouhým pobřežím, ale i přes tuto skutečnost je odděleno od oceánu (severní pobřeží je po většinu roku zamrzlé a evropské pobřeží pak blokuje úžiny). „*Konflikt mezi pozemní a námořní silou se proto ukázal nejvíce v tzv. pásu nestability, protínajíc se mezi 30° a 40° s. š. v Asii.*“ [5] Kontrola území je vytýčena tak, že severní sféru od pásu nestability kontroluje Rusko, jižní sféru od něj Spojené království a USA.

Brit sir Halford John Mackinder (1861-1947) publikoval své úvahy, které systematicky vycházely z Mahanových prací. Zásadní rozdíl ve zdroji moci již neviděl v námořní síle, avšak v síle pozemní, která se rozvíjela pomocí železnice. Pozemní doprava už nebyla zpátečnická za námořní. Tedy podle H. J. Mackindera se pozemní moc osvobodila od hlavní nevýhody. Je samozřejmé, že se v průběhu historie poměr námořní a pozemní moci mění. [4]

Podle Mackinderova rozdělení se světové dějiny dělí na tři období: **předkolumbovské, kolumbovské a postkolumbovské.**

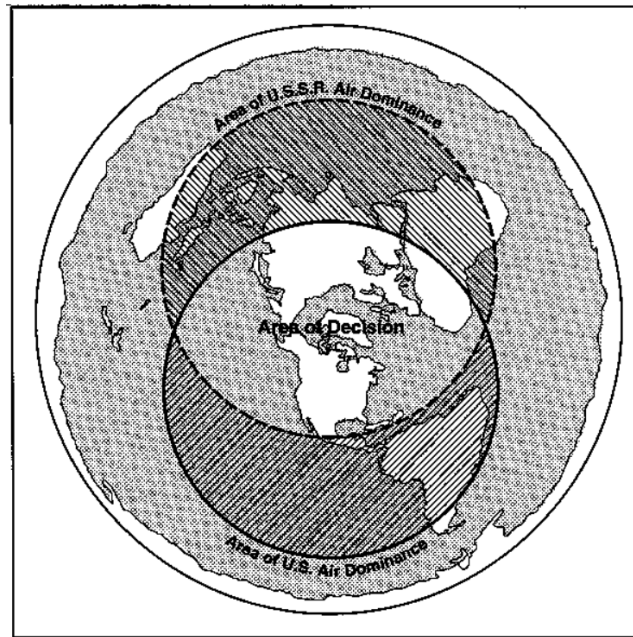
- Éra předkolumbovská skončila objevením Ameriky a charakterizovala se dominancí kočovných kmenů atakovaných z Eurasie. Nejznámějším příkladem je Mongolská říše, která si ve své době podmanila téměř celý asijský kontinent, čímž ohrožovala Evropu. [11]
- Druhá éra tzv. kolumbovská začíná tím, že evropské mocnosti získaly mořské cesty pod svou kontrolu a to ve formě kolonizace. Dominantní mocností této éry byla Velká Británie. [11]
- Třetím obdobím je éra poskolumbovská, která je podle Mackindera datována počátkem 20. století a vyznačovala se dominancí kontinentálních mocností. [11]

Dalším významným politologem byl Nicolas Spykman (1893-1943). Kladl především důraz na mocenské vztahy mezi jednotlivými státy. Teze Spykmana byla, že existence států závisí na jejich síle a zda chtějí být nezávislé. Tudíž je jejich povinností ustavičné posilování postavení moci. Jedinou možností jak ověřit svou sílu, bylo vést válku. Podle jeho koncepce musel být stát zdatný a svolný jít do války, nikoli jen kvůli své obraně území, ale především při dobývání nových území. Velmoc v jeho koncepci musela být zdatná v boji jak na moři, tak na souši. [12]

1.3.3 Moderní geopolitické pojetí

Jedním z průkopníků moderního pojetí geopolitiky byl Alexander de Seversky (1894-1972). Propagoval leteckou techniku a také byl vlivným obhájcem strategické letecké síly. Rozvíjel Spykmanovy teorie, přičemž bral v úvahu vliv vzdušných sil (označil klíčové oblasti obrany USA - místo, které je pro letecké síly SSSR nejdostupnější). Klíčová je tedy **kontrola Arktidy** a jejího vzdušného prostoru. [13, 20]

Na níže uvedeném obrázku jsou patrné vytyčené oblasti vzdušných sil jak USA a SSSR, střed těchto oblastí tvoří tzv. „oblast rozhodnutí“.

Obr. 1. Klíčové oblasti vzdušných sil s oblastí rozhodnutí [zdroj: [5]]

Dalším geopolitickým teoretikem byl Robert Strausz-Hupé (1903-2002), který odmítal Spykmanův pohled na *Rimland*¹ a vrací se k teorii Mackindera. Tudíž jde o rovnováhu sil mezi *Heartlandem*² a Ameroevropou. Je tedy zastáncem bipolárního světa, kde jedním pólem je námořně-vzdušný charakter (USA) a druhým je pevninský (SSSR). [13, 21]

Důležitou osobností v geopolitice je americký profesor dějin diplomacie a politologie Henry Alfred Kissinger (*1923), který také působil jako poradce viceprezidenta N. Rockefellerera. [22, 23] Byl bezpečnostním poradcem prezidenta R. Nixona, dále tuto funkci vykonával i za prezidenta G. Forda. V období 1973-1977 byl jmenován ministrem zahraničních věcí USA. [24]

Kissinger rozlišoval multidimenzionální rozdělení síly. Rozeznával vojenskou, ekonomickou a politickou nadřazenost. Tyto ukazatele spolu úzce souvisejí, avšak každý má zdroj v jiné sféře. Vojenská nadřazenost plyne i z ekonomické nadřazenosti, které jde dosáhnout i vlastnictvím nerostných bohatství. Politická nadřazenost je však velice obtížně ovlivněna, neboť závisí na mnoha vnějších faktorech. Dle jeho předpokladů těmito silami disponovali

¹ Více objasněno v kapitole 2.

² Více objasněno v kapitole 2.

pouze Spojené státy a SSSR, jelikož vojenskou převahou značně převažovali nad ostatními zeměmi světa. [28] Kissinger byl také strůjcem zahraniční politiky USA v 70. letech 20. století, která byla odrazem politiky détente³.

Mimo jiné je v rámci geopolitiky známý americký geograf a profesor Donald William Meinig (*1924), který navazuje na Spykmanovy teorie, ale jeho tvrzení je, že chápání *Heartland-Rimlandu*⁴ jako čistě prostorových kategorií, je chybné. Při jejich vymezení je zásadní přihlížet i ke kulturním znakům obyvatelstva, jelikož jsou tyto znaky dynamické, může tedy *Rimland* směřovat jak k *Heartlandu* tak k moři, popřípadě směřování měnit (např. Čína, ale i Velká Británie nesměřovala celou svou historii k moři). [13, 29]

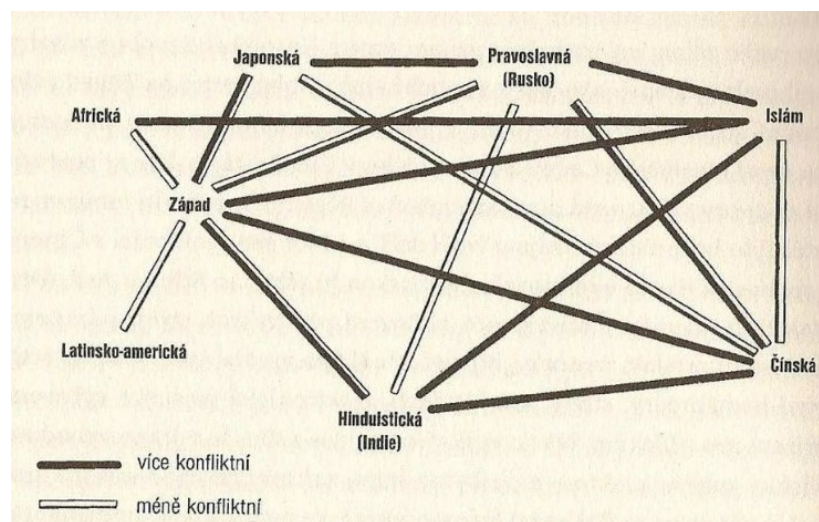
Saul Bernard Cohen (*1925) americký sociální geograf, který spojuje Mackinderův a Haushoferův model, tedy 2 typy regionů: geostrategické a geopolitické. Jeho teorie prošla revizí v roce 1982 a pak následně v roce 1991. Jedná se o teorie, že Východní Evropa je přechodným regionem mezi geostrategickými regiony. Jihovýchodní Asie a Subsaharská Afrika nyní nejsou pásmem otřesu, důvodem je rozdělení mezi sousední geopolitické regiony. [10, 13]

Zbigniew Kazimierz Brzezinski (1928-2017) původem polsko-americký politolog, který je označován za tzv. šedou eminenci americké zahraniční politiky. V letech 1977 – 1981 působil jako bezpečnostní poradce amerického prezidenta, mimo jiné také vykonával funkci profesora na americké Univerzitě v Baltimoru. Z profesního hlediska byl autorem strategické koncepce, která měla za cíl ekonomické oslabení Sovětského svazu. Dle Brzezinského je středem geopolitického boje eurasijská šachovnice, kde se odehrávají konflikty o světovou moc. Evropu pokládá za nejvíce systematické území na světě. [30, 31]

³ Politika détente se rozumí snaha o uvolňování mezinárodního napětí. [25] Jednalo se o ratifikování smluv se Sovětským svazem a také zahájení diplomatických vztahů s komunistickou Čínou. [25] Tento politický přístup měl směřovat k potvrzení územních změn v Evropě po skončení druhé světové války. Hlavním cílem již nebylo zadržování komunismu, ale nalezení postupu, jak mohou dvě supervelmoci (USA a SSSR) se spojenci spolupůsobit. Bipolární rozpor měla vystřídat mocenská rovnováha, kde nejprve šlo o důvěru, zda obě supervelmoci mají zájem na uvolnění napětí. [26] Politika vůči Sovětům se opírala o přesné pochopení podstaty sovětského systému, z čehož plyne, že USA neměly podceňovat sílu komunistické ideologie a podléhat iluzím, zda by se Sověti svého přesvědčení vzdali. [24]

⁴ Viz. kapitola 3.3

Samuel Phillips Huntington (1927-2008) byl americký geopolitik a politolog, který ve své tezi za hlavní hráče geopolitických procesů nepovažuje národní státy, ale **civilizace**⁵. Z toho důvodu není třeba se zaměřit na vzájemné vztahy mezi státy, ale vztahy mezi 9 civilizacemi (západní, pravoslavnou, islámskou, africkou, čínskou, japonskou, hinduistickou, buddhistickou a latinskoamerickou). Každá civilizace vytvořila samostatně vlastní filosofii, tudíž chápání významu některých pojmů se liší a liší se také jejich pohled na úlohu jednotlivce ve společnosti, etikou nebo způsobem komunikace. Z toho důvodu má každá civilizace sklony k nadřazenosti. [13]

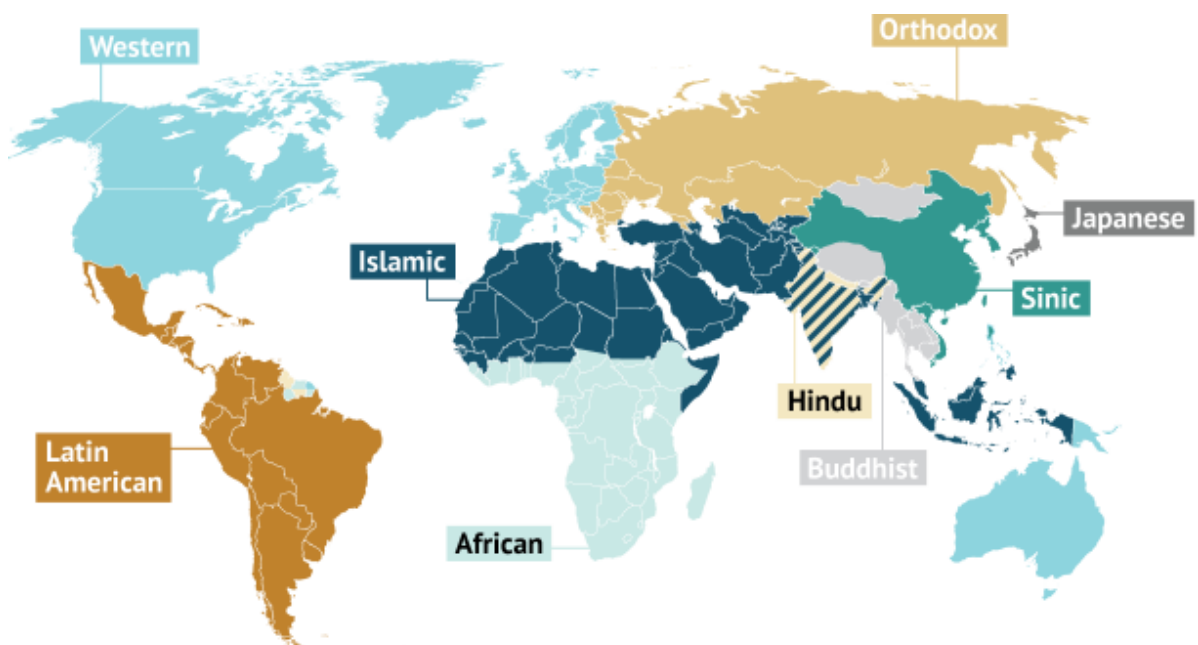
Obr. 2. Více a méně konfliktní uspořádání [zdroj: [32]]

Na níže uvedeném obrázku je barevně vyznačen model světové civilizace podle Huntingtona. Dělení civilizací:

- Western (Západ) tvoří: USA a Kanada, Západní Evropa a Střední Evropa, dále Austrálie a Tichomořské ostrovy.
- Orthodox (pravoslavní) tvoří: země bývalého SSSR, bývalá Jugoslávie, Bulharsko, Kypr, Řecko, Rumunsko a Arménie.
- Islamic (islámská) tvoří: Střední Východ, severně Západní Afrika, Bangladěš, Brunei, Komorské ostrovy, Indonésie, Malajsie, Pákistán a Maledivy.

⁵ Pojem civilizace chápeme jako nejširší možný rámec, ve kterém se lidé identifikují jako společenství na základě sdílených hodnot.

- African (africká) tvoří: Jižní Afrika, Střední Afrika, Východní Afrika, Kapverdy, Pobřeží Slonoviny, Ghana, Libérie, aj.
- Sinic (čínská) tvoří: Čína, Korea, Singapur, Taiwan a Vietnam.
- Japanese (japonská) tvoří: směs čínské civilizace a staršího vlivu Altajské civilizace.
- Hindu (hinduistická) tvoří: Indie, část Bhútánu a Nepál.
- Buddhist (buddhistická) tvoří: část Bhútánu, Kambodža, Laos, Mongolsko, Myanmar, Srí Lanka a Thajsko.
- Latin American (Latinskoamerická) tvoří: Střední Amerika, Jižní Amerika, Kuba, Dominikánská republika a Mexiko. [32]

Obr. 3. Rozdělení světové civilizace [zdroj: [32]]

Geraróid Ó Tuathail (*1962) irský profesor zaměřující se na kritiku klasické geopolitiky z hlediska postmoderního směru. V jádru jeho kritiky leží argument, že klasická geopolitika není pouze vědou, ale metodou, která umožňuje vládcům zdůvodnit okupaci organizací a správu prostoru. Poznatky geopolitiky jsou zneužívány jako zdroj informací o daném státním objektu a slouží tamním vládcům, aby jej spravovali více efektivně. Dále Ó Tuathail obviňuje tradiční geopolitiku z idealizace a centralizace světové mapy, což má za následek kulturní konflikty zejména se státy na periferii této mapy. Z vědeckého hlediska je člověk pouze pozorovatelem v reálném světě, tudíž jeho vnímání není zcela objektivní.

V klasické geopolitice se oko pozorovatele nachází v centrálním bodě, který je od subjektu oddělen. Důsledkem tohoto vnímání světa, jde o širokoúhlý pohled vycházející ze sídla moci. Tento fenomén má za následek již zmíněnou centralizaci světové mapy. Následkem těchto předpokladů se mocnosti cítí ospravedlněny v expanzi do méně vyspělých zemí. Tento pohled se nazývá expanzivní imperialismus. V historii tento směr upřednostňovali například země jako Velká Británie, Francie nebo Rusko. [38]

Shrnutí

V této kapitole byl vytyčen základní koncept diplomové práce. Byly zde vytyčeny základní směry geopolitických směrů, a jejich hlavní představitelé. Podle teorií uvedených v této kapitole je formován zbytek diplomové práce.

2 TEORIE

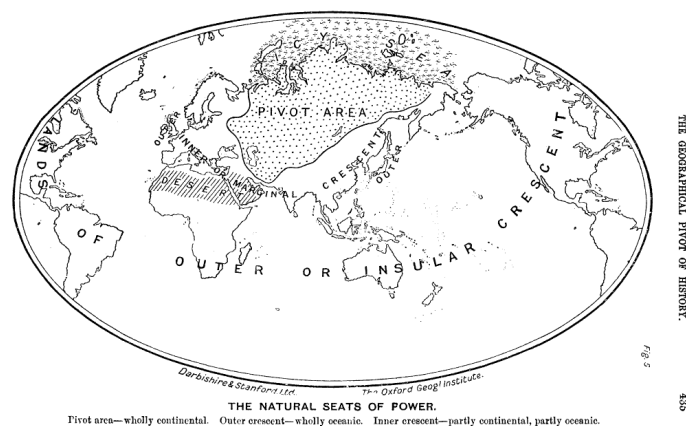
V této kapitole jsou uvedeny poznatky geopolitických teoretiků, kteří si od počátku minulého století, jakožto zakladatelé této vědní disciplíny, uvědomovali její strategický význam především v přesahu do reálné politiky a její vliv na mezinárodní vztahy.

2.1 Mackinderova *Heartland* teorie

Tento model teorie je značně široce pojatou koncepcí světových dějin. Podle Mackindera je Země členěna z geografického hlediska na tři regiony – oblasti. Vyplyvající podstatou je, že „**pivotní oblast**“ tvoří Střední Asie bez přístupu k nezamrzajícím mořím, proto také tvoří vnitrozemí Světového ostrova. Mackinder také kladl důraz na obrovský potenciál *Heartlandu*, především na ekonomický potenciál, zahrnující úrodnou půdu, zásoby surovin a díky rozvoji železnic, také efektivní přepravu. [33] De facto vládce *Heartlandu* dominuje celému světu, je totiž tvůrcem rozšiřování do oblastí, které mají lepší podmínky pro vznik velkých civilizací. Rusko bylo dominantním státem.

Druhá oblast, zvaná „**vnitřní půlměsíc**“ přilehlá k *Heartlandu*. Tato oblast se vyznačuje svým aktivním soupeřením pozemních i námořních sil. Do oblasti spadají tehdejší země Rakouska-Uherska, Německo, Osmanská říše, Indie a Čína. Třetí oblastí je tzv. „**vnější půlměsíc**“ který je od „vnitřního půlměsíce“ odloučený mořem a pouští. Je, také jednoznačně nedostupný pro pozemní mocnosti z čehož plyne, že ve výsledku dominuje námořní mocí. Byly sem zařazeny především Velká Británie, Afrika, Japonsko, Austrálie a USA. [5, 11]

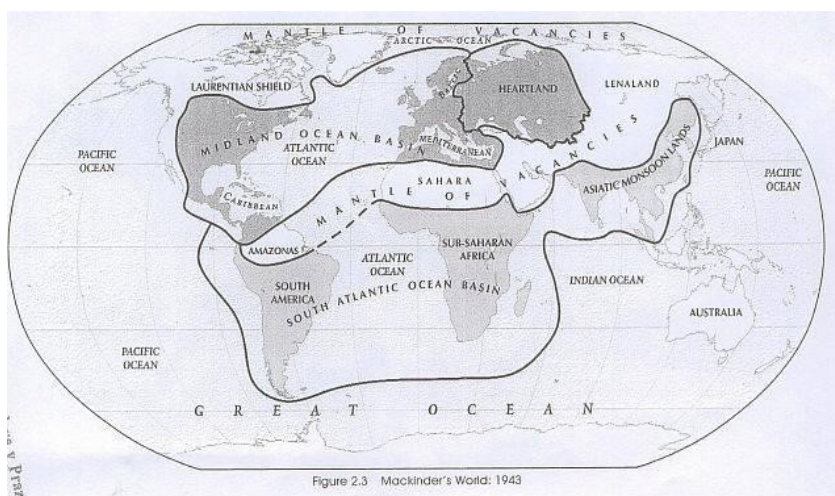
Na níže uvedeném obrázku je vyobrazena Mackinderova teorie *Heartlandu*.

Obr. 4. Teorie *Heartlandu* podle Mackindera [zdroj: [33]]

Nejdůležitější vztahy v rámci světové politiky byly mezi „pivovní oblastí“ a „vnitřním půlměsícem“. Pokud by se povedlo pozemní mocnosti z *Heartlandu* ovládnout jen část „vnitřního půlměsíce“ (ovládnout pobřeží Světového oceánu), tato mocnost by získala bezpodmínečnou dominanci nad světem. K této teorii by mohlo dojít dvojím způsobem: zevnitř (Rusko by dominovalo i části „vnitřního půlměsíce“, např. východní Evropě), nebo zvenjšku (nejpravděpodobněji Německo z „vnitřního půlměsíce“ by ovládlo Rusko). Známy je Mackinderův výrok:

„Ten, kdo vládne východní Evropě, vládne Heartlandu ten, kdo vládne Heartlandu, ovládá Světový ostrov, ten kdo vládne Světovému ostrovu, řídí osudy světa.“ [11]

Obr. 5. Teorie Heartland v roce 1943 [zdroj: [34]]

Již v roce 1943 Mackinder podruhé revidoval svou teorii. Hlavním důvodem, byl vývoj druhé světové války, kdy Německo brzy ovládlo východní Evropu. Následně se německá armáda pokusila o ovládnutí *Heartlandu*, ale selhala. „Uvědomil si totiž, že druhá světová válka nebyla konfliktem mezi námořníky a suchozemci, ale mezi mocnostmi, která dokázala ovládnout východní Evropu a pokoušela se o ovládnutí *Heartlandu* a spojenými silami *Heartlandu* a oceánů. Mezi těmito dvěma silami se bude rozhodovat o budoucnosti světa. Ovládne-li Sovětský svaz Německo, stane se z něj největší pozemní velmoc na světě. Navíc bude mocností ve strategicky nejsilnější obranné pozici, protože *Heartland* je největší přírodní pevnost na světě. Jestliže se SSSR stane mocností ovládající *Heartland*, pak se USA stanou mocností ovládající Střední oceán, který je pojátkem velké kulturní komunity, tzv. Ameroevropy, která má potenciál na rovnocennou spolupráci, anebo konfrontaci se silami *Heartlandu*.“ [10]

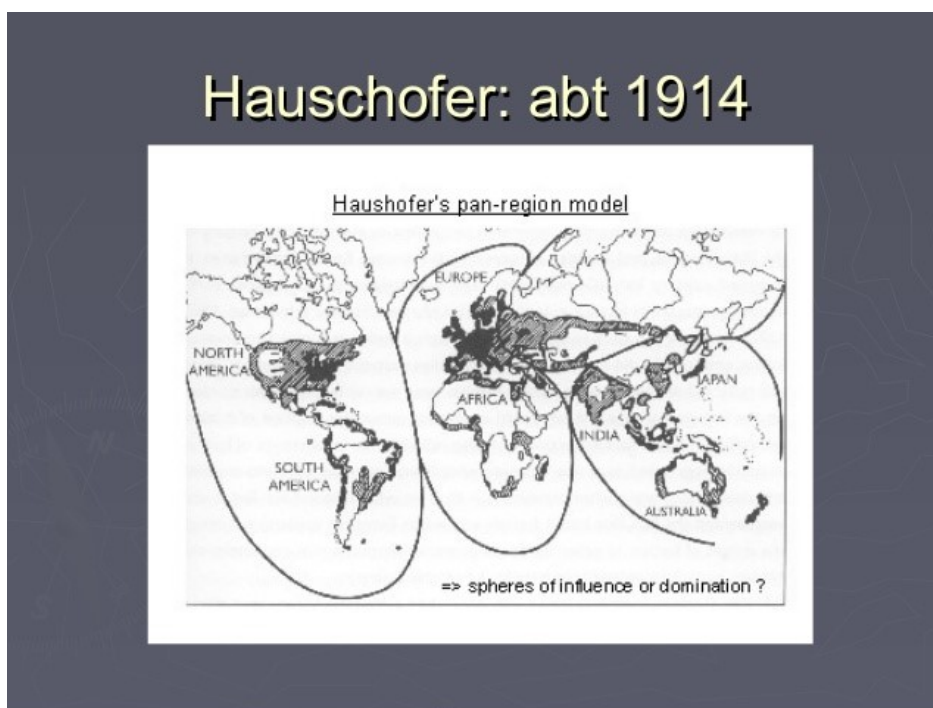
2.2 Haushoferova teorie panregionů

Panregiony jsou chápány jako transkontinentální bloky, které jsou sjednoceny ekonomicky (tedy hospodářsky soběstačné) a ideologicky (dominují společné ideje). Předpoklad Haushofera byl, že si státy konkurují pouze prostorem uvnitř panregionů, tedy ne přes jeho hranice. Vnitřní struktura panregionu je uskupena tak, že jádro panregionu leží vždy na severu, kde mu dominuje jedna světová velmoc, a jih je tvořen hospodářskou a politickou periferií.

Podle K. Haushofera se svět dělí do 4 panregionů:

- Pan-Amerika (vedoucí stát USA).
- Euro-Afrika (vedoucí stát Německo).
- Pan-Rusko (vedoucí stát Rusko).
- Dálněovýchodní oblast (vedoucí stát Japonsko). [5, 11]

Na níže uvedeném obrázku je Haushoferova teorie globálních panregionů i s tzv. světovými velmocmi.

Obr. 6. Teorie rozdělení panregionů [zdroj: [35]]

2.3 Spykmanova teorie „Heartland-Rimland“

Tato teorie navazuje na teorii Mackindera jen s rozdílem, že nejdůležitější kontrola z pohledu světové politiky není *Heartland*. Spykman přejmenoval „vnitřní půlměsíc“ na tzv. *Rimland*. Podle něj se jedná o zásadní oblast světové politiky, protože jeho kontrola může „mořským mocnostem“ poskytnout výhodu nad „kontinentálními mocnostmi“. [11] Spykman také předpověděl eventuálnost soupeření Velké Británie a Sovětského svazu o kontrolu *Rimlandu*, čímž nepřímo inspiroval tvůrce americké politiky k prevenci, kdyby sovětský vliv polapil danou oblast. V mezinárodních vztazích jsou sice základní jednotkou státy, ale podle Spykmana byly hlavními aktéry pouze velmoci. [11]

Rozložení světa je podle Spykmana na 3 zóny: první je *Heartland*, kde spadá vnitrozemí Eurasie, druhá zóna je tzv. *Rimland*, tato oblast izoluje *Heartland* od nezamrzajících moří a třetí oblastí jsou „vnější ostrovy a kontinenty“. Zásadní rozdíl oproti Mackinderovi teorii je, že se klade mocenský zdroj do *Rimlandu*, který obklopuje *Heartland*. Jeho závěrem je: „Kdo kontroluje *Rimland*, ten ovládá *Eurasii*, kdo ovládá *Eurasii*, ten kontroluje osudy světa.“ [13, 14]

Podle této teorie je USA ostrovem ve Světovém oceánu, čímž ale není izolovaný, proto je důležitým klíčem zabezpečení dvou nejbližších částí Eurasie k území USA, Evropy a Dálného východu. Teorie Spykmana, měly dopad na zahraniční politiku SSSR, který aspiroval v úsilí ovládnout státy *Rimlandu* a také na USA, které apelovaly na zabránění sovětské infiltrace do *Rimlandu*. [37]

Obr. 7. Teorie Heartland-Rimland [zdroj: [36]]

2.4 Cohenova teorie geostrategických a geopolitických regionů

Saul Bernard Cohen (*1925) byl prvním geopolitikem, který uskutečnil souhrnnou revizi *Heartland-Rimlad* teorie. Jeho teorie odrážela reformu v systému mezinárodních vztahů, zdolávala rozpor mezi přístupem vycházejícím z Mackindera a jeho chápáním světa a mezi postojem vycházejícím z Haushofera a jeho panregiony. Cohen neuznal bipolární nahlížení na svět i představu, že svět představuje jakousi „geopolitickou jednotu“. [9]

Rozlišuje dva typy regionů: **geostrategické** a **geopolitické**. Cohen vymezil geostrategické regiony jako dva mocenské státy a to USA a SSSR. Jedná se o tradiční dělení na Východ a Západ. Tudíž jsou geopolitické regiony podřízeny geostrategickým regionům a na rozdíl od nich jsou poměrně hospodářsky, politicky i kulturně jednotné. [9]

Tab. 1. Teorie podle Cohena

Geostrategické regiony	Geopolitické regiony
Přímořský svět závislý na obchodu <i>(Trade Dependent Maritime World)</i>	Angloamerika a Karibik
	Jižní Amerika
	Přímořská Evropa a Maghreb
	Subsaharská Afrika
	Ostrovní Asie a Oceánie
Euroasijský kontinentální svět <i>(Eurasian Continental World)</i>	<i>Heartland</i> s východní Evropou
	Východní Asie
(mimo geostrategické regiony)	Jižní Asie

[zdroj: upraveno dle [5]]

Na výše uvedené tabulce si lze povšimnout Jižní Asie, která leží mimo oba geostrategické regiony a je tedy eventuálním jádrem třetího geostrategického regionu. Podle Cohenova členění jsou další dvě území, která nejsou rovněž geopolitickými regiony a to Jihovýchodní Asie a Střední Východ. Obě tato území jsou klasifikována jako tzv. „pásma otřesu“. Hlavním důvodem je, že jsou tato území politicky nestabilní a také u nich není snaha o integraci. O obě pásma mají zájem USA i SSSR jako hlavní státy geostrategických regionů, ve kterých probíhají neustálé boje. [5]

Cohen svou teorii několikrát revidoval. Poprvé přehodnotil intenzity konfliktů narůstajících v Africe, tedy z toho vyplívající Subsaharskou Afriku vyhodnotil na třetí pásmo otřesu. Další inovací byla teze o pěti světových velmocích: USA, SSSR, Číně, Japonsku a Evropě. Ostatní geopolitické regiony pak tvořily regionální mocnosti tzv. „druhého řádu“ - Indie, Brazílie či Nigérie. Celkový počet takovýchto mocností bylo 27. Ve svém hodnocení pokračoval a stanovil státy tzv. „třetího“, „čtvrtého“ a „pátého“ řádu. Přičemž tehdejší Československo kategorizoval jako stát třetího řádu. [5]

Shrnutí kapitoly

Teorií Cohena byl ukončen dlouhý vývoj geopolitických teorií od samých počátků 20. století. Všechny teorie naznačují, a to bez rozdílu, že při jejich hodnocení musíme brát v potaz národnost autora. Tyto geopolitické teorie prokazují souvislost myšlení v oboru, proto není možné jejich opomíjení.

3 BEZPEČNOSTNÍ ASPEKTY V DOBĚ STUDENÉ VÁLKY

Dne 8. května roku 1945 skončila druhá světová válka, která přetrvávala necelých 6 let a přivedla starý kontinent do nesmírného chaosu a dezolátní hospodářské situace. Německo, bylo jak vojensky tak i morálně v troskách, a to nejenom z důvodu své bezprecedentní krutosti. K výsledkům válečného konfliktu patřily významné geopolitické změny, zejména konci nadvlády Evropy nad světem. Co se týče starého kontinentu, tak ten byl poražen a také zcela vyčerpán. Zároveň se toto „impérium“ rozpadlo na kusy, o které začaly bojovat 2 velmoci (USA a SSSR). Hlavním cílem USA a SSSR nebylo ovládnutí jednotlivých částí bývalých impérií, ale zařadit je do svého společenství a obchodu. Obě supervelmoci měly „šťěstí“, že evropská síla pokulhávala. Nic neměnilo fakt, že i země jako Velká Británie a Francie, které se staly členy Rady bezpečnosti OSN, se ocitly v bublině dvou supervelmocí. [39]

3.1 Studená válka

Dne 19. října roku 1945 byl poprvé použit termín *Cold War* - **studená válka**, a to anglickým spisovatelem a novinářem G. Orwellem, který varoval před falešným mírem, jenž nesl pojem studená válka. [40] Tento termín charakterizoval poválečný postoj mezi velmocemi USA a SSSR. Prvotní vize o společné odpovědnosti triumfální aliance, vzhledem k obtížně získanému míru, se setkala s geopolitickou realitou zájmových oblastí. Expanze Sovětského svazu byla se značnou mírou znepokojení sledována státy USA a Velkou Británií. Tato expanze měla poskytnout Sovětskému svazu výhradní kontrolu nad východní Evropou. První jiskry konfliktu se objevily na území Bulharska, Polska a Rumunska. Na druhé straně bariéry se představitelé Moskvy oprávněně obávali jaderné hrozby USA. [26]

Studená válka byla ideologickým konfliktem mezi SSSR a západními mocnostmi. Výsadní mocenské postavení náleželo USA a Sovětskému svazu, které se vyznačovalo zastrašováním při zápasu o udržení rovnováhy. Ze strachu z termionukleární války na půdě Evropy, byla omezena výrazná expanze obou stran. Vznik tzv. nárazníkového pásu třetího světa. [3]

3.1.1 Období od konce II. světové války do Karibské krize

Tuto etapu studené války je možné vyjádřit jako období značné technologické převahy USA. Spojené státy měly jako jediné z počátku přístup k funkčním jaderným hlavicím, čímž následně dosáhly převahy v jejich kvalitě i počtu.

Dne 5. března roku 1946 vedl krok k vyhlášení studené války projevem Churchilla ve Fultonu. [43] Kde ve svém projevu britský premiér nařknul SSSR ze zasahování do problémů zemí střední a jihovýchodní Evropy. Bez ostychu ve své řeči hovořil o rozčlenění oblastí vlivu a navrhl USA a Velké Británii spojení za účelem potlačení Sovětské hrozby. [26] V souvislosti s těmito fakty pronesl slavnou metaforu o spuštění železné opony, ta se táhla přes kontinent od Baltu až po Jadran. Za oponou se nacházela hlavní města států východní a střední Evropy jako Berlín, Budapešť, Praha, Varšava a Vídeň. Ty byly nejen pod vlivem Moskvy, ale i pod přímou nadvládou. Později došlo k výrazné změně strategie USA. Jednalo se o stahování vojenských sil z Evropy a upuštění od omezování expanze SSSR na východní hranici. USA potřebovalo zajistit obranu Německa, pro něž byla důležitá kontrola nad francouzskými, holandskými a belgickými přístavy, stejně tak jako udržení leteckých základen ve Velké Británii. Kombinace pracovních sil, evropské techniky a přírodního bohatství Sovětského svazu se jevily jako výrazná hrozba. Tato kombinace by zajistila konečnou nadvládu SSSR. [39]

Dne 12. března roku 1947 byla vyhlášena Trumanova doktrína. Ta představovala vize o místu a úloze USA ve světovém dění. Truman ve spojitosti s doktrínou řekl: „*Myslím, že Spojené státy jsou povinny podpořit svobodné národy odolávající pokusům ozbrojených menšin usilujících o jejich podrobení nebo tlakům přicházejících zvenčí. Myslím, že jsme povinni pomoci svobodným národům vytvářet svůj osud vlastníma rukama. Myslím, že naše pomoc musí spočívat především v ekonomické a finanční podpoře, která je nezbytná pro dosažení jejich hospodářské stability, a tudíž i vyrovnaného politického života.*“⁶ [41] USA se pomocí Trumanovy doktríny, která měla za úkol „zadržování komunismu“, podařilo zadržet sovětskou mocenskou a ideologickou expanzi. Bipolární rozdělení Evropy bylo potvrzeno na téměř 50 let především z důvodu, že „Američané fakticky přijali realitu sovětské geopolitické sféry ve východní Evropě.“ [41]

⁶Výňatek z Trumanovy doktríny: „*I believe that it must be the policy of the United States to support free peoples who are resisting attempted subjugation by armed minorities or by outside pressures. I believe that we must assist free peoples to work out their own destinies in their own way. I believe that our help should be primarily through economic and financial aid which is essential to economic stability and orderly political processes.*“ [42]

Vznik a rozšiřování Severoatlantické aliance, tzv. NATO

Organizace Severoatlantické smlouvy neboli tzv. Severoatlantická aliance, byla založena dne 4. dubna roku 1949 podpisem dvanácti zakládajících zemí Washingtonskou smlouvou. Tomuto předcházela tzv. Bruselský pakt, který byl podepsán dne 17. března roku 1948 pěti západoevropskými zeměmi - Belgií, Francií, Lucemburskem, Nizozemskem a Velkou Británií. Poté bylo jednání s Kanadou a Spojenými státy o vybudování jednotné Severoatlantické aliance postavené na bezpečnostní garanci a recipročních závazcích mezi Evropou a Amerikou. Po třech letech od vzniku této Aliance došlo k rozšíření o dva členy, kterými bylo Řecko a Turecko. Další rozšíření nastalo roku 1955, kdy bylo do Aliance přijato Západní Německo. [50]

Neustálý proces zlepšování struktury je perpetuálním cílem, zdokonalení pracovních postupů a maximalizace výkonnosti Aliance ve 21. století při zajišťování dostačujících zdrojů. Jeden z nejpodstatnějších cílů Aliance je zbavit svět nukleárních zbraní. Současně však prohlašuje, že NATO si jadernou moc ponechá. Ve větších detailech jsou uvedeny informace o snižování počtu jaderných hlavic po konci studené války, především jejich umístění v Evropě, tento trend by měl samozřejmě pokračovat. S ohledem na hrozbu jaderných zbraní jsou kladeny důraz na obranu proti zbraním hromadného ničení zejména ochrana před taktickými raketami. Velice důležitým bodem je i zvyšování informovanosti obyvatelstva za využitím zpravodajských kanálů. Dále je důležité, aby se NATO poučilo ze svých chyb v minulosti. Následnou hrozbou pro Alianci činní terorismus. Mezi přímé ohrožení členských zemí přispívá nestabilita a také konflikty vyjma hranic NATO. Následně jsou ze sféry energetické bezpečnosti analyzovány hrozby, které přispívají svými požadavky některých zemí NATO na nezbytnost zabezpečení energetických potřeb, které jsou neustále podmíněné zahraničními dodavateli. [52]

Korejská válka

V době studené války nesmí být opomenut spor severní a jižní části Korejského poloostrova. Roku 1945 byl Korejský poloostrov osvobozen od kolonialismu Japonska, přičemž následně o tři roky později byl 38. rovnoběžkou rozdělen na dvě části, tedy Jižní a Severní. Jižní část se orientovala na Západ, a tudíž Severní část se přiklání k SSSR. Tento válečný konflikt započal 25. července roku 1950 útokem severokorejské armády. Útok byl mířen na jižní část poloostrova a agresori rychle přejali iniciativu. Vůdci Severní Koreje

se chybně domnívali, že se k nim jih připojí a společnými silami vytvoří komunistickou republiku. Organizace Spojených Národů (dále jen „OSN“), která označila Korejskou lidovou demokratickou republiku (dále jen „KLDŘ“) za iniciátora útoku a bylo vydáno rozhodnutí o vyslání vojsk OSN. Většinu, tedy 90 %, vojsk tvořila americká armáda pod vedením generála McArthura. Po počátečním útoku roku 1950 se vojska OSN dostal do Soulu a poté začala pronikat na území KLDŘ. Začátkem roku 1951 se jim však postavila armáda „čínských lidových dobrovolníků“. Vojska byla zadržena na 38. rovnoběžce a McArthur byl později odvolán ze své funkce kvůli jeho návrhu na použití jaderných zbraní. Nakonec byla 27. července 1953 podepsána dohoda o příměří. Ta měla za následek rozdělení Koreje kolem 38. rovnoběžky a tvorbu zakázaného udržování a rozšiřování ozbrojené síly. Během celého konfliktu byla Severní Korea výrazně podporována Ruskem. [41, 44, 45]

Vietnamská válka

V asijské sféře byl další konflikt, ve které nešlo o dobývání území, ale o zamezení rozšiřování komunismu do celé Indočíny. Konvenční styl boje USA neuspokojoval specifika partyzánské války, kterou uplatňovali komunisté ze Severního Vietnamu. Jako nepřímý důsledek války v Indočíně a Ženevských dohod začala Vietnamská válka. Byl to konflikt, který trval více jak 10 let a po celou dobu byl v popředí zájmu. Důvodem bylo zapojení největších světových mocností, což mělo vliv na celkový balanc sil. [6]

Co se týče boje na jihu Vietnamu, jednalo se o pozemní boj, na druhé straně, na severu, šlo o konflikt v podobě bombardování. Vietnamská propaganda tento boj propagovala jako boj proti imperialismu. Na pomoc Jižnímu Vietnamu začali od poloviny 50. let přicházet odborníci a poradci. Mírové hnutí v průběhu konfliktu jen zesilovalo. Co se týče podpory dalších bojů, veřejnost jednoznačně odmítala. Válka ve Vietnamu je vyznačena jako pokus Vietkongu o zbavení vlády Jižního Vietnamu, kde v pozadí stál komunistický Severní Vietnam, který si kladl za cíl sjednotit celý Vietnam pod komunistickou vládou. Ze začátku celého konfliktu patřila převaha americké armádě. Následně se ukázalo, že americké jednotky nejsou schopny účinně odolávat taktice Vietkongu. Příslušníci Vietkongu vedli napůl partyzánský boj, čímž svého nepřítele zaskočili. Velkou výhodou Vietkongu byla i stabilní zásobovací cesta, tzv. Ho Či Minova stezka⁷. Na domácím území se Američané

⁷ Jedná se o propracovaný systém horských a džunglových stezek, které se využívaly Severním Vietnamem

potýkali s odporem veřejnosti proti válce. I když invazní jednotky měli zřejmou technickou převahu, tak se síly obránců neustále zvětšovaly a nátlak na domácí půdě stále rostl. Američané nakonec byli donuceni roku 1973 podepsat pařížskou dohodu a z Vietnamu se zcela stáhnout. Po ztrátě podpory ze strany USA byl Jižní Vietnam dobyt a celé území se ocitlo pod vládou komunismu. [46]

3.1.2 Období od Kubánské krize po rozpad SSSR

Charakteristické rysy tohoto období jsou: získání rovnováhy vojenských sil a rostoucí potenciál Sovětského svazu. Obě strany začínají s politikou vzájemného zastrašování, toto později vyústilo v Kubánskou krizi. Po ovládnutí Kuby Fidelem Castrem se okamžitě nový vůdce přiklonil ke komunistickému režimu a SSSR mu poskytoval náležitou podporu. Po odhalení amerických raket v Turecku a Itálii se Sovětský svaz rozhodl umístit jaderné hlavice na Kubu. USA odpovědělo vyhlášením karantény Kubě a námořní blokadou ostrova. Komunisté přesto vyslali lodě se smrtelným nákladem. Tato situace měla jistě potenciál vyvolat 3. světovou válku. Američané mohli napadnout ruské lodě nebo ty mohly ignorovat karanténu a poskytnou tedy Kubě jaderné hlavice. Obě situace by zcela jistě vyústily v ne-do-zírné důsledky. Obě strany si toto nebezpečí uvědomily a rozhodly se tedy přejít k diplomatickému řešení. USA se zavázalo nenapadením Kuby a později i stáhnutím hlavic z Evropy, a SSSR souhlasil se stáhnutím útočných raket. Karanténa byla zrušena a Kubánská raketová krize zažehnána. Tato událost měla významný politický dopad. [47]

Po Kubánské krizi nastal mezi velmocemi takzvaný jaderný pat, obě strany měly dostatečné prostředky pro absolutní likvidaci té druhé. Tato hrozba měla za následek vzájemnou zranitelnost a tedy i stabilitu. Následný křehký mír vznikl tedy kvůli hrozbě totálnímu zničení. Stále však byla snaha naklonit jazýček vah v prospěch té či oné velmoci. [47] Jedním z těchto pokusů bylo i zavádění zbraňových systémů MIRV⁸, nová generace raket s plochou dráhou letu. Zavádění tohoto systému vedlo k hledání účinných obraných prostředků. Závody ve zbrojení si však brzy začaly vybírat svou daň obrovskými náklady a vyvolaly tlak veřejného mínění. Tento nátlak veřejnosti byl jedním z důvodů k utváření dohod o regulaci zbrojení. Při tvorbě těchto dohod však obě strany hledaly regulace,

k proniknutí vojsk a zásob na jih Vietnamu, Kambodži a Laosu v průběhu války ve Vietnamu. [57]

⁸ Vícenásobná samostatně naváděná hlavice. [69]

kteřé by jim poskytlý výhody alespoň regionálně. Nakonec se však obě strany shodly na sérii kompromisů, které vedly k vytvoření dohod známých jako SALT⁹. Toto nakonec vedlo k uvolnění mezinárodního napětí. [48]

Tab. 2. Jaderný arzenál SSSR a USA

	Strategické nálože	Taktické nálože	Jaderné nálože	Mezikontinentální balistická raketa	Balistické rakety na ponorkách	bombardéry
SSSR	471	2	2471	11	60	401
USA	7211	20085	27297	213	151	6847

[zdroj: upraveno dle [3]]

Rozpad SSSR

V 70. letech 20. století nastaly příčiny pádu komunismu v Polsku, Rumunsku a Jugoslávii. Přičemž tyto země získaly četné půjčky od zahraničních kapitálových institucí. Kvůli úrokovým sazbám se dané ekonomiky staly krajně zranitelnými a to i přes efektivně využitý úvěry, které sloužily k vybudování nových infrastruktur. Využití ekonomiky jako geopolitické zbraně ze strany USA vedlo k tomu, že Polsku a Rumunsku nastanou finanční problémy. Závislost na kapitalistických mocnostech vzaly na vědomí i východní ekonomiky, které měly úsilí eliminovat již zmíněné příčiny a tímto stvrdily úděl socialismu ve střední a východní Evropě. [49]

Dlouhodobé problémy, jejichž středobod tvořil hospodářský pokles, který byl způsoben neustálou militarizací, způsobily pomalý rozpad Sovětského svazu. Neschopnost reakce komunistické strany způsobovala další problémy. Vláda nebyla centralizovaná a ideologie komunismu se začala hroutit z důvodu touhy po svobodě obyvatel. Dalším problémem byla i demografická krize. Nesourodé obyvatelstvo nebylo ochotno nadále snášet nadvládu strany. Válka v Afganistanu a Černobylská jaderná havárie byly jen další hřebíčky do rakve. [51]

⁹ SALT „Strategic Arms Limitations Talks“, smlouva předepisující limity strategických zbraní.

Nakonec přišel zlomový rok 1989, ten se vyznačuje především pádem berlínské zdi a odchodem několika států z SSSR. Tímto se výrazně posílil vliv USA ve světě. Bipolární rozdělení světa bylo termínováno sledem událostí. Mezi milníky historie se řadí, sjednocení Německa, Summit na Maltě a nakonec rozpad Sovětského svazu. Pád berlínské zdi bývá často považován za symbol konce studené války, stejně tak jako rozdělení Německa symbolizovalo bipolaritu světa, její stržení značilo konec studené války v Evropě. Na Maltě proběhly rozhovory mezi nejvyššími představiteli USA a SSSR, které ukončily studenou válku, šlo však spíše pouze o prohlášení. Sovětský svaz se pozvolna rozpadal, jeho jádro však zůstalo netknuto. V Pobaltí se stále bojovalo za zabránění rozpadu SSSR. Tyto pokusy však nebyly úspěšné a roku 1991 byla podepsána Bělověžská smlouva¹⁰. Po rozpadu vznikla jistá entita Společenství nezávislých států. Svět přijal tyto informace s náležitým šokem. Sovětský svaz byl vnímán jako stálá konstanta. V prvních letech po konci studené války se zdálo, že mír přetrvá navždy. Jak se však ukázalo, budoucnost taková není. [51]

Shrnutí

Ukončení druhé světové války přineslo hlavní změny, že tehdejší evropské mocnosti svěřily vládu dvěma supervelmocím a to USA a SSSR. Co se týče studené války, ta byla konfliktem výhradně rozdílných mocenských a ideologických sfér, které politicky a strategicky mezi sebou soupeřily.

¹⁰ Tato smlouva znamenala definitivní rozpad Sovětského svazu. V preambuli této smlouvy se nachází nejdůležitější bod: „SSSR jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality přestává existovat.“ [51]

4 STRUKTURA A METODIKA PRÁCE

Struktura práce je rozdělena do následujících úseků: úvod, teoretická část, deskriptivně-analytická část a závěr.

V teoretické části je vymezen pojem geopolitika, geopolitické školy a geopolitické teorie. Jmenovitě jde o teorie následující: Heartland od sira H. J. Mackindera, další je teorie Panregionů od K. Haushofera, následuje teorie Heartland-Rimland od N. J. Spykmana a v neposlední řadě jde o teorii Geostrategických a geopolitických regionů podle S. Cohena. Následná kapitola zahrnuje začátek studené války, patřičně rozdělené na období až po rozpad Sovětského svazu. Praktická část se skládá z vymezení bipolarity v rámci studené války a následné budoucnosti Evropy. Cílem práce je hypotéza, jejíž verifikace bude ověřována, zní: „*Skončila studená válka?*“ Jedná se o rozdílné názory, zda studená válka jako geopolitický fenomén je prostředkem pro realizaci geopolitických cílů.

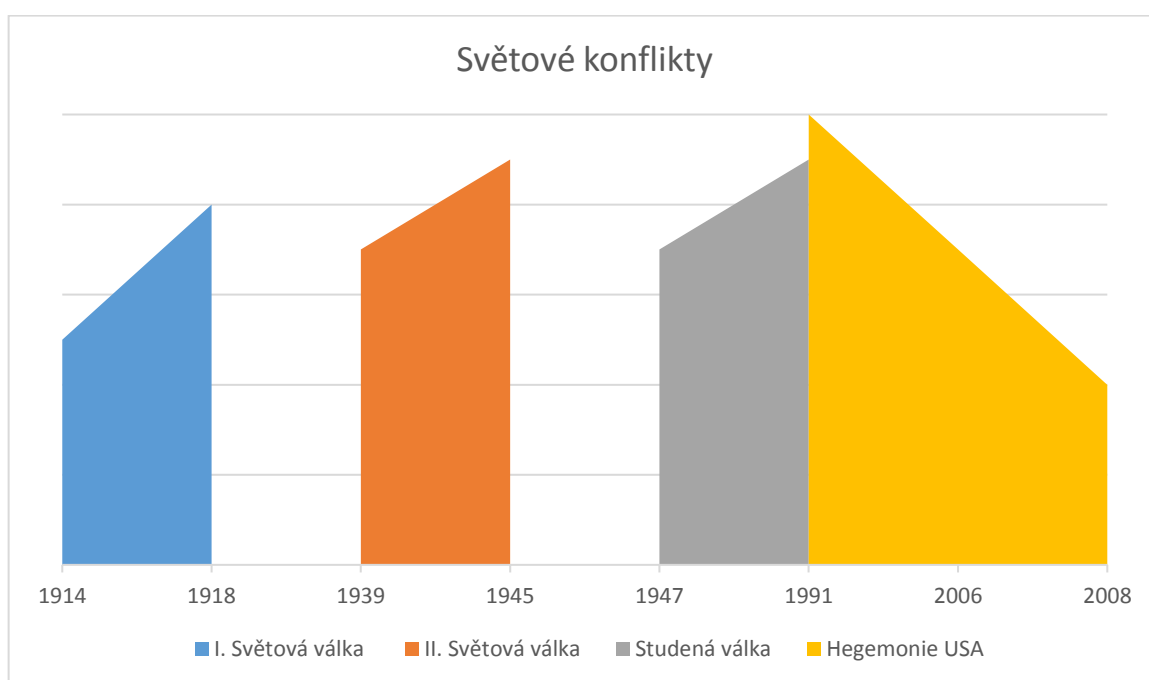
Z hlediska metod je práce kombinována deskriptivní a analytickou metodou. V celé práci nelze zcela oddělit použití obou metod. Teoretická část je ovšem zpracována především analytickou metodou, přičemž praktická část již zahrnuje obě metody současně.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 BIPOLARITA A HEGEMONIE SVĚTA

V rámci struktury světového politického systému proběhl ve 20. století nekompromisní geopolitický zlom. Celková spojitost byla v nestejném vývoji států a také v rostoucí koncentraci moci velkých mocností. V rámci těchto změn se geopolitický střed přemístil z Evropy do USA. Toto přemístění nastalo z důvodu tří světových konfliktů. Tudíž světový politický systém prošel za celou dynamičnost období množstvím výrazných změn, které měly vliv na politiku ve střední Evropě. Jednalo se o změnu a vznik nových aktérů mezinárodní politiky, dále vznikla reforma užívané moci v mezinárodní politice. Přesto nedocházelo k transformaci obecné struktury systému. [18]

Současně nastala tzv. „**geopolitická panika**“, která byla spojená s nástupem bipolarity a také s bojem o hegemonii celého světa. Výsledkem byly čtyři etapy mocenské rovnováhy, které byly spojeny s celosvětovými konflikty, které jsou zobrazeny v níže uvedeném grafu.

Graf 1. Eskalace světových konfliktů a vznik hegemonu [zdroj: vlastní]

Na výše uvedeném grafu jsou znázorněny eskalace světových válek, studené války a vznik hegemonu Spojených států. Eskalace se řídí podle významných událostí, které jistou mírou ovlivnily znázorněné události.

První světová válka započala již na vysoké úrovni eskalace, ta se postupem doby zvyšovala, použitím chemických zbraní a vývojem válečných technologií. Druhá světová válka začínala

pozvolněji, ale rychle nabyla na intenzitě. Po porážce nacistů u Varšavy intenzita začala klesat, nacisté byli na ústupu a konec války byl už jen otázkou času.

Studená válka nabývala na intenzitě s tím, jak se vyostřovaly vztahy mezi USA a SSSR. Vrchol tohoto konfliktu nastal v roce 1991, kdy konečně Sovětský Svaz podlehl a studená válka oficiálně skončila. Důsledky této války však měly ještě nějakou chvíli dopad. USA se jako **hegemon**¹¹ dostalo k moci hned po pádu SSSR. Jako velmoc v té době neměly Spojené státy konkurenci, jejich světové postavení začalo slábnout s ekonomickou krizí. V roce 2008 již USA přišlo o postavení výhradní velmoci na světě.

Zpět k pohledu na vítězství Spojených států ve studené válce a následný rozpad Sovětského svazu ke konci 20. století mělo za následek, že jedinou supervelmocí zůstaly Spojené státy.

Tedy Spojené státy jako hegemon chápeme z pohledu takto:

- Staly se významnou ekonomickou mocností, včetně technologických inovací.
- Jejich ozbrojené síly se staly nejsilnější jak z aspektu kapacity, tak mobility a je umožněna realizace nejen globálních, ale i kosmických zájmů.
- Byly způsobilé tvořit, poskytovat a příznivě uplatňovat své ideologické hodnoty rehabilitující nový řád. [54]

5.1 Bipolarita z pohledu zbrojení

Již začátek studené války udává směr závažné změně ve vojenství. Tato změna vymezila novou formu sil supervelmocí. Zcela nový charakter ve zbrojení udalo svržení prvních amerických jaderných bomb na Japonsko. Nejdůležitějším elementem transformace byl jednoznačně zrod strategických zbraní. Tyto zbraně byly určeny pro jednorázové použití, jejichž cílem bylo dosažení války. Východiskem těchto zbraní se stala jaderná puma, která je brána jako nynější zbraň hromadného ničení. Vývoj strategických zbraní si počínal ve 3 klíčových směrech:

¹¹ Význam dominance jedné skupiny nad jinými, často je podporována právními předpisy a ideologiemi. [58]

- Nárůst destruktivnosti a miniaturizace jaderných zbraní. Přičemž se vyvíjel rozvoj nejaderných zbraní hromadného ničení (biologických, chemických a konvenčních zbraní).
- Vylepšení nosičů jaderných zbraní (strategického letectva, mezikontinentálních raket, raketonosných jaderných ponorek, aj.).
- Rozvoj a dislokace obranných prostředků proti zbraním. [3]

Na níže uvedených tabulkách, lze vidět progresivní akce mezi mocnostmi od roku 1945 až do konce studené války. Zdokonalování strategických zbraní zcela korespondovalo se zákonitostí bezpečnostního rozhodování, jak lze vidět v tabulkách, převládající popud mělo USA v rámci zbrojení. Převaha Spojených států proti SSSR byla jednoznačně o získání a udržení technologické nadvlády. Z opačné strany bezpečnostního rozhodování plyne, že SSSR za jakoukoliv cenu má snahu udržet s USA krok a to i za podmínek sebezničení.

Z těchto tvrzení vyplývá, že USA bylo technologicky, zejména ve sféře vojenské technologie, vyspělejší. Toto západu dávalo obrovskou moc zejména díky tendencím Sovětského svazu, které bylo schopné obětovat nemalé prostředky, aby se USA vyrovnalo. Vedení USA tuto výhodu nadále využívalo k vyvolání tzv. vesmírné války, což dále vyčerpávalo SSSR. Rozdíl nákladů na vývoj těchto technologií byl nakonec tak markantní, že SSSR bylo z ekonomického hlediska vyčerpáno a ani nemalé surovinové bohatství nemohlo pokrýt veškeré náklady. Na druhé straně Amerika vyvíjela technologie udržitelným tempem a tím nadále zvětšovala propast mezi oběma mocnostmi. Technologický náskok USA se nakonec ukázal jako zkázonosný pro celý Sovětský svaz a to byl jeden z významných faktorů jeho pádu.

Pojem **akce** je zde definován jako hlavní spouštěč zbraní do reality a **reakce** je odpovídající „protiúder“ v použití zbraní. Rozdíl technologií byl výrazný i v civilní sféře, technika ze Západu, která se dostala za železnou oponu, byla velice ceněna. Ve všech směrech byla vyspělejší než technologie SSSR.

Tab. 3. Vývoj zbraní v období studené války

Strategické zbraně	Akce	Reakce
Atomová bomba (jaderná zbraň)	USA 1945	SSSR 1949
Elektronický počítač	USA 1946	SSSR 1951

Mezikontinentální bombardér	USA 1948	SSSR 1955
Vodíková puma	USA 1952	SSSR 1953
Mezikontinentální balistická raketa	SSSR 1957	USA 1958
Umělá družice země	SSSR 1957	USA 1958
Radarový systém včasného varování	SSSR 1958	USA 1960
Balistické rakety na ponorkách	USA 1960	SSSR 1968
Mnohonásobné nálože	USA 1960	SSSR 1968
Protiraketové rakety	SSSR 1968	USA 1972
Vícenásobná samostatně naváděná hlavice	USA 1970	SSSR 1975
Námořní střely s plochou dráhou letu	SSSR 1971	USA 1982
Neutronová bomba	USA 1983	SSSR -
Nový strategický bombardér	USA 1985	SSSR 1987
Mobilní pozemní mezikontinentální balistické rakety	SSSR 1987	USA 1992
„neviditelný“ bombardér	USA 1990	SSSR -
Chemický satelitní proti družicový laser	USA 1997	Rusko -

[zdroj: upraveno dle [3]]

Na níže uvedené tabulce je možné vidět vývoj ostatních zbraní v době studené války. Jedná se zejména o konvenční zbraně a nositele zbraní hromadného ničení. Konvenční zbraně by sice v jaderné válce neměly významný dopad, avšak ve válce, která by předcházela té nukleární, by USA mělo výraznou výhodu. Což dále vyvíjelo nepochybně tlak na Sovětský svaz v oblasti těchto technologií.

Tab. 4. Vývoj zbraní v období studené války

Ostatní zbraně	Akce	Reakce
Moderní bojový tank	SSSR 1949	USA 1952
Ponorka na nukleární pohon	USA 1955	SSSR 1958
Moderní letadlová loď	USA 1955	SSSR 1975

Řízená protitanková raketa	SSSR 1955	USA 1972
Fotografující špionážní družice	USA 1959	SSSR 1962
Nadzvukový bombardér	USA 1960	SSSR 1975
Počítačem řízené rakety	USA 1960	SSSR 1968
Letadlová loď na nukleární pohon	USA 1961	SSSR -
Rakety země – vzduch	SSSR 1961	USA 1963
Dálkový bojový stíhač	USA 1962	SSSR 1973
Rakety vzduch – země	USA 1964	SSSR 1968
Rychlá útočná ponorka	SSSR 1970	USA 1976
Televizí naváděná raketa	USA 1972	SSSR 1987
Těžká útočná helikoptéra	SSSR 1972	USA 1982
Moderní bojový letoun	USA 1975	SSSR 1983
Mnohonásobný odpalovací raketový systém	SSSR 1978	USA 1983
Binární chemické zbraně	USA 1987	SSSR -

[zdroj: upraveno dle [3]]

Shrnutí

Díky pokročilým technologiím a výrazné vojenské převaze se USA prosadilo jako největší velmoc. Spojené státy navíc ovládly světový oceán, přičemž měly dostatečné vojenské prostředky, aby ovládly a udržely pobřeží přilehlých moří. Dalo by se tedy říct, že celý svět závisel na americké nadvládě. Kdyby USA ztratilo svou moc, vznikl by ve světě chaos. Tento fakt, by se dal připsat k tomu, že Spojené státy neměly náhradníka v podobě jiné velmoci. Vojenská technologická převaha USA se od počátku studené války jen stupňovala. Iniciativa ve zbrojení vznikala pod popudem zastrašení nepřítele, avšak inovace amerických zbraní z nich činila největší světovou hrozbu.

6 NOVÉ VÝZVY

V rámci geopolitiky měl hlavní význam konec bipolárního světa, který ovlivňoval sovětské impérium. To mělo dopad na jeho konec a rozdělení světa na dvě velmoci. Tento vliv přinesl nesrovnatelný pohled na geopolitiku.

6.1 Stát jako základní geopolitický aktér

Z některých definic geopolitiky vyplývá, že předmět geopolitiky je chápán v široké škále a to především na úrovni objektu geopolitiky. Z opačného hlediska může být pochopen příliš úzce, kdy je například ztotožněn s geostrategií státu. „*Předmětem geopolitiky je geopolitika aktérů, především států, jako jediných celků mezinárodní politiky, procesy geopolitického působení aktérů mocensko-politické vztahy, jako výsledek vzájemného geopolitického působení aktérů a geopolitický prostor, ve kterém daný stát existuje, působí a realizuje svou geopolitiku.*“ [4] „*Stát je klíčovým mocenským subjektem, základním geopolitickým aktérem.*“ [2] „*Úloha dynamických faktorů civilizace a kultury se dnes jeví jako rozhodující při formulaci národních (státních) zájmů.*“ [18] Z toho vyplývá, že není možný rozvoj geopolitiky jako vědy, bez zkoumání geopolitického aktéra, především státu, jako hlavního subjektu geopolitiky, ale i procesu geopolitického působení vztahů a prostoru, ve kterém jednotliví aktéři geopolitiky působí.

6.2 Význam pojmu bezpečnost

Pojem bezpečnost je obtížně měřitelný a jeho význam není možné přesně vyčíslit. Zásadní význam má bezpečnost v mezinárodních vztazích, kde je vrcholným cílem každého státu nebo seskupení více států. Bezpečnost je status, který je definován jako absence či neexistence ohrožení. Bezpečnost státu je zajištěna v opatřeních, jako je obrana území a státních hodnot, činnost organizací a ochrana obyvatelstva. Lze ji vymezit negativně či pozitivně. První případ bezpečného státu lze definovat tak, že stát neohrožuje žádná bezprostřední nebo závažná hrozba. Jeho myšlenky, na kterých stojí, nejsou i přes vše zpochybněny. Kladně definovat státní bezpečnost lze, pokud je zabezpečena obrana jeho statků a hodnot. Dále je nutno, aby byla zaručena funkčnost státních institucí, a aby byli obyvatelé náležitě chráněni. I přes vše je stav absolutního bezpečí státu nedosažitelný. [6]

6.3 Česká republika

Bezpečnostní prostředí ČR lze rozlišit na několik úrovní, a to v souvislosti dle závažnosti událostí, podle kterých se odehrávají a mají vliv na bezpečnostní situaci České republiky. Každá z úrovní je popsána dle geografického rozpětí a vlivu České republiky na vývoj v prostoru.

1. **Bezprostředním bezpečnostním prostředím** jsou zejména sousední státy (Německo, Rakousko, Slovensko, Polsko) a také popřípadě i jejich okolní státy. Zde je do jisté míry možnost rozšíření potenciální krizové situace. Vývoj v bezprostředním bezpečnostním prostředí je do značné míry samostatně modifikován zahraniční politikou ČR. [55]
2. **Blízkým bezpečnostním prostředím** jsou ostatní evropské státy a velká integrační hospodářská a bezpečnostní uskupení Evropské unie a NATO. Rozvoj v něm je ovlivnitelný Českou republikou pouze v určitém omezeném rozsahu, v závislosti na povaze a závažnosti konkrétní události. [55]
3. **Vzdáleným bezpečnostním prostředím** se rozumí zájmové oblasti světových a evropských mocností, například strategické surovinové základny a komunikační trasy. Zde je vývoj pro ČR v zásadě neovlivnitelný nebo ovlivnitelný jen ve značně omezeném rozsahu. [55]

6.3.1 Bezpečnostní politika ČR

Jedná se o činnost, kterou se rozumí, že její podstatou je přehled primárních státních opatření. Ty slouží k zajištění jak interní tak externí bezpečnosti státu. Cílem je zabezpečení četného rozvoje státu, tedy připravit obyvatelstvo i stát navzdor bezpečnostním rizikům a hrozbám. [60]

Aktuální **bezpečnostní strategie ČR 2015** diferencuje zájmy ČR podle stupně důležitosti do tří následujících kategorií: **životní, strategické a významné**. „Životními zájmy je zajištění suverenity, územní celistvosti, politické nezávislosti České republiky a také zachování všech náležitostí demokratického právního státu včetně záruky a ochrany základních lidských práv a svobod obyvatel.“ „Mezi strategické zájmy náleží například bezpečnost a stabilita, především v euroatlantickém prostoru, prevence a zvládnání místních a regionálních konfliktů a taktéž zmírňování jejich následků, popřípadě i zajištění kybernetické bezpečnosti a obrany ČR.“ [56]

Pojmem významné zájmy se rozumí takové, které podporují „zajištění životních a strategických zájmů, zároveň zvyšují odolnost společnosti vůči bezpečnostním hrozbám“. Mezi tyto zájmy řadíme například „snižování kriminality s důrazem na hospodářskou kriminalitu, organizovaný zločin, informační kriminalitu a boj s korupcí a také posilování zpravodajské ochrany a obrany ČR“. Tedy Česká republika podporuje alianční politiku odstrašení, která je založena na vyvážené komunikaci jaderných a konvenčních schopností. V této souvislosti se zavázala účastnit se na utváření jaderné politiky NATO a zároveň ztvárňuje podporu budování protiraketové obrany NATO. [56]

6.3.2 Obranná strategie ČR

Tvoří účel, jenž slouží k opatření týkající se obrany ČR v tomto desetiletí. Zobrazuje primární aspekty systému obrany státu a shrnuje povinnosti ozbrojených sil. Tato strategie byla vypracována podle Bezpečnostní strategie ČR a zároveň s klíčovými dokumenty NATO a EU. Její podnět ke vzniku byl zejména kvůli reakcím na nové strategické dokumenty ČR i NATO. [61]

Změna obranné strategie je reakcí na vzrůstající hrozbu pro EU. Tato hrozba pochází z východu jmenovitě z Ruska, které se rozhodlo realizovat své mocenské ambice. K realizaci těchto ambic se Rusko nezdralo prostřednictvím použití vojenské síly a také k porušení norem mezinárodního práva. Další riziko pro EU představuje nárůst nestability v blízkých regionech zejména těch, které dovolily vzestup nestátních mocí na jejich území, například vzestup Islámského státu. Vlny nepokojů vyvolané těmito aktéry sahají až k hranicím EU. Tato nestabilita má zejména vliv na nárůst hrozby extrémismu, organizovaného zločinu a migrace na území EU. ČR jako člen EU je těmito trendy také ohrožena. Jelikož ČR nemá dostatečnou moc pro ovlivnění těchto událostí, zaměřila své úsilí na zvýšení připravenosti svých armád a podporu spojenců, kteří zakročili proti těmto rizikům.

V rámci opatření na zvýšení bezpečnosti státu se vláda usnesla na zvyšování vynaložených prostředků na armádu ČR. Hlavním úkolem je navrátit bojeschopnost armády do stavu, který předcházela nedávnému propadu jejich schopností v důsledku dlouhého období míru. I přes členství ČR v NATO je země stále odpovědná za svou obranu. Ovšem vzhledem k politickému a geografickému postavení ČR je nutno na této obraně spolupracovat s okolními spojenci. Kolektivní zajištění ochrany zvyšuje obranyschopnost státu, na druhou stranu jej zavazuje k plnění spojeneckých smluv, které mohou být v rozporu se zájmy ČR. [61]

Shrnutí

Stát jako aktér je základem k chápání geopolitiky. Jako teorie nemůže geopolitika fungovat, pokud se nezaměříme na tyto aktéry, jejich individuality a prostředí. Velice důležité je zaměřit se na bezpečnostní stránku zkoumaných států. Tento ukazatel výrazně ovlivňuje jejich chování vůči ostatním aktérům na poli geopolitiky. Z důvodu omezené rozlohy a moci je Česká republika z geopolitického hlediska vnímána spíše jako článek větších celků. Přesto je třeba z geopolitického hlediska se zaměřit i na takové státy, jejichž vliv může výrazně ovlivnit chování celku.

Členství ČR v EU a NATO poskytuje státu větší možnost zasahovat do mezinárodní politiky. Má to však svou stinnou stránku, ČR je zavázána k plnění ustanovení EU a aliančním smlouvám NATO. Tyto smlouvy mohou být v rozporu se zájmy ČR nebo mohou vyžadovat nasazení armády v konfliktech, v kterých by se za běžné situace ČR neangažovala.

7 SOUČASNÉ A BUDOUCÍ VYHLÍDKY EVROPY

Období po osudném roce 1989, kdy nastala porážka socialismu, bylo pokládáno za vznik souladu mezi státy, ovšem to trvalo pouze několik let. Dnes politologové mapují původ nedokonalosti, hledají výchozí bod i skutkovou podstatu konfliktů na počátku 21. století. Symbolem jsou dvě knihy. První je práce amerického politologa Zbigniewa Brzezinského *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Druhá kniha je ruského politologa Alexandra G. Dugina *Základy geopolitiky - Geopolitická budoucnost Ruska*. Brzezinski psal ještě před rozpadem Sovětského svazu o tom, že sovětské rozvojové zanícení a ideologické výzvy se vytrácejí, ale báze problému setrvává. Důvodem měla být skutečnost, že *„konflikt je převážně formulovaný v rozšiřování moci a vlivu nejen nad územím, lidmi a přibýváním vojenských schopností. Tudiž geopolitické a strategické představy, které jsou prosazovány při vytýčení centra, podstaty a eventuálně výsledku historického konfliktu.“* [54]

Určitě stojí za zmínku znamenitá cesta, kterou se Evropa dostala až do tohoto bodu. V rámci vnitřního uspořádání Evropy kdejaké století přineslo reformy a také různé způsoby porozumění podstaty mezinárodního řádu. Evropa se stala uniformní a nezávislou mocností. Svě interní konflikty začala řešit mírovými principy. V éře, kdy globální systém regulovala Evropa, představovala nadřazený postoj světového řádu. V dnešní době rozbor podstaty týkající se světového řádu a jeho vlastností, budou v neodmyslitelném rozsahu ovlivněny regiony ležící mimo Evropu. [27]

Obyvatelé Evropy by měli mít hlavní hlas v určování jejího budoucího politického směru. Výběr tohoto směru ovšem výrazně ovlivňuje i jejich atlantické sousedy. Otázkou je, zda se bude podílet Evropa na vytváření nového mezinárodního řádu. Současná geopolitická realita brání strategiím udržování mocenské rovnováhy, jak je v historii udržovaly evropské velmoci. Bez toho aniž by evropské elity braly ohled na současnou realitu geopolitiky, nebudou mít vliv na vznikající systém pravidel a norem. V rámci posílení Evropské unie dává historie a geopolitika USA takové argumenty, aby zamezily jejímu pádu do vakua geopolitiky. V případě odloučení USA od Evropy v odvětvích politicky, ekonomie a obraně v rámci geopolitické stránky, by se staly ostrovem na vzdálené Eurasii. V rámci formování globálního řádu byla Evropa bezmála absolutním monopolem. Nyní ji však hrozí odříznutí od současného hledání světového řádu, z důvodu svého vzdáleného geopolitického účelu v rámci vlastní struktury. [27]

V Evropě došlo v roce 1991 ke snížení ozbrojených sil a také byly nastaveny kvóty, jestliže by došlo k ozbrojeným konfrontacím. NATO povolilo Spojeným státům si zajistit na evropské pevnině hegemonii. [59] V roce 1999 se rozšířilo NATO o 3 středoevropské státy: Českou republiku, Polsko a Maďarsko. Toto rozšíření organizace mělo zřetelný vliv na politický rozsah. Již z historie byla sféra střední Evropy středobodem mocenských zájmů, a to z důvodu umístění mezi mocnostmi Německa a Ruska. Co se týče přijetí Polska do Aliance, stalo se z hlediska geopolitiky pojátkem mezi střední a východní Evropou. Za strategické území bylo pokládáno Maďarsko, kvůli nastávajícímu účelu rozšíření Aliance směrem na východ. K zamezení vzniku nestability na území států bývalé Varšavské smlouvy, se evropské elity rozhodly nabídnout těmto státům členství v NATO, a tím zajistili zamezení vzniku mocenského vakua. Zároveň byl zmírněn nárůst napětí a eliminace možného soupeření mezi státy, které se v historii ukázaly jako rivalové. Z historického kontextu vyplívá změna stran Evropy. V minulosti Evropa působila jako nejzazší část Východu, v současnosti však působí pro Západ jako hraniční území s Východem. [62]

Následné rozšíření NATO v roce 2004 patřilo mezi největší, z důvodu připojení následujících 7 států: Slovenska, Bulharska, Rumunska, Slovinska, Estonska, Litvy a Lotyška. Z hlediska geopolitiky Aliance, Slovensko zablokovalo východní hranici, čímž skončilo odloučení Maďarska. K ucelení jižních hranic Aliance bylo docíleno připojením Slovinska. Kvůli vstupu pobaltských zemí do NATO, šlo o jedno z velice problematických rozšíření z celé historie Aliance. Strategické teritorium pobaltských států v minulosti bylo nepřetržitým bitevním polem a zároveň byl objektem zájmů ostatních zemí. Poté, co došlo k jejich odtržení od SSSR, se tyto státy rozhodly zajistit si svou bezpečnost vstupem do NATO. K tomuto rozhodnutí zaujalo Rusko odmítavý postoj, jelikož považovalo pobaltské státy za sféru svého vlivu a navíc nechtělo mít členské státy NATO na svých hranicích. Jako problematické se ukázalo i etnické složení pobaltských států. Ruský hovořící menšina, vnímali tento politický krok negativně. Konečným důsledkem bylo pro Rusko ztráta přístupu k nezamrzajícímu Baltskému moři, což má významný geopolitický dopad. [63]

Díky vstupu pobaltské trojky získala Aliance cenou dopravní a komunikační infrastrukturu mezi Evropou a Asií. Získání těchto cest mělo mohutný strategický význam. Aliance se výrazně přiblížila k Ruským hranicím. Toto přiblížení bylo pro Rusko velice znepokojivým faktem. Rusko si vykládalo posun Aliance na východ jako přímou hrozbu. Nově přichozí členské státy nevnímaly NATO jako vojenskou organizaci. Členství bylo vnímáno

podobně jako členství v OSN, tedy organizace nosící stabilitu demokratickým zemím. Rumunsko a Bulharsko se řadily mezi další nově přichozí státy. Jejich příchodem získala Aliance další významné strategické území. Nejenže byla Aliance geograficky sjednocena, ale získala i přístup k Černému moři. To vše vedlo k dosažení nejen ceněných surovin, ale také k přiblížení se z bezpečnostního hlediska k problémovým státům. V rámci konfliktů se jedná zejména o území Íránu a Turecka. [63]

V roce 2009 proběhlo další rozšíření NATO o dva státy - Albánii a Chorvatsko. Z důvodu získání vlivu NATO v této oblasti, bylo Chorvatsku a Albánii nabídnuto členství v Alianci. Jejich přijetí by dále mělo pozitivní vliv na možný vstup okolních států do NATO. [64, 65]

7.1 Evropská unie

Podle bezpečnostní strategie EU vydané v roce 2010 se mezi největší hrozby řadí radikalismus a terorismus, mezinárodní organizovaný zločin a nakonec rizika kybernetických útoků. Další hrozbou je nátlak na jižní hranice EU, tento fenomén je však třeba důkladně zanalyzovat. Mezi další hrozby se řadí sociální, politické a ekonomické problémy s kterými se mohou státy EU setkat. Úkolem bezpečnostní strategie je tyto rizika omezit, a tím chránit občany EU. Mezi hlavní prostředky pro pokrytí těchto rizik patří spolupráce ve všech oblastech mezi státy EU. Dalším nemalým cílem je chránit bezpečnost EU jako celku, nezávislost a celistvost unie a ochranu hodnot EU. Mezi tyto hodnoty patří podpora demokracie, hájení lidských práv a podpora právních států. Přední prioritou je udržení míru, tedy předcházení konfliktům, čehož se dosahuje i posílením mezinárodní bezpečnosti. Každý členský stát má kontrolu nad svými vojsky, ty může poskytovat společně s civilní podporou. Tato pomoc je však zcela dobrovolná. [53]

7.2 Sjednocení Německa

Po pádu Berlínské zdi, což pro veřejnost symbolizovalo konec studené války, se v roce 1990 Německo opět sjednotilo. Východní část se připojila k západní. Politicky i myšlenkově se Německo přidalo k Západu. To mělo za následek značné oslabení ruského vlivu v Evropě. Sjednocení Německa bylo zcela podporováno Spojenými státy. Z pohledu Henryho Kissingera je sjednocení Německa zcela nezbytné, z důvodu získání si německého obyvatelstva ze strany USA. Kdyby bylo sjednocení zabráněno, nastalo by velké riziko přesvědčení německého národa o negativním vlivu USA na jejich stát. Předpokladem podpory byl záměr, že území bude příslušet Západu Aliance. Což se nakonec vyplnilo a NATO získalo vlivného

člena. Sjednocení Německa nebylo pouze proti zájmům SSSR, ale nebylo v souladu se zájmy Francie a Velké Británie. Těmto státům vyhovovala existence rozděleného Německa, které bylo ve slabším postavení. Sjednocení Německa znamenalo významnou změnu na poli evropské politiky. Pro SSSR a Francii celý proces znamenal významnou geopolitickou prohru. Navzdory odporu Sovětského svazu, Německo zůstalo pod vlivem Západu jak z pohledu politického, tak ekonomického. Vznik nového demokratického státu a jeho vstup do NATO přispělo ke vzniku precedence, kterým se mohly řídit další státy. [66]

7.3 Ruská federace

Zánik SSSR nastal v roce 1991 dnem schválení deklaráce č. 142-H Nejvyšším sovětem¹² Sovětského svazu. Rozpuštění SSSR bylo uskutečněno jak z pohledu státu, tak z pohledu mezinárodního práva. [39] Po rozpadu SSSR z geopolitického hlediska zůstaly jen znaky minulé moci a slávy impéria. Ruská federace byla po rozpadu Sovětského svazu velmi oslabena, avšak z geopolitického hlediska zůstala významným hráčem.

V jednání Ruska byly nepatrné znaky, které poukazovaly na rostoucí napětí se Západem. Vojenské doktríny odrážely růst napětí, více se soustředily na zásahy mimo obrané prostředí Ruska. Tento směr jednání je uzpůsoben k rychlým změnám v souvislosti na vnitřní i zahraniční politiku země. Tyto změny byly mezi prvními ohlasy změn v politickém směru, kterým se Rusko ubíralo. Naproti předpokladům západních médií se nakonec nejednalo o výrazné změny, přesto nová doktrína obsahovala důležité úpravy. [67]

Rok 2014 se ukázal jako velice důležitý, co se týče vztahů mezi Ruskem a Západem. Zejména se jedná o pokusy Ruska získat území Krymu. Tyto agrese vedly k přehodnocení vztahu mezi Západem a Ruskem. Nelineární konfrontace vystřídal dosavadní křehké partnerské vztahy. Na tuto změnu reagovala i úprava bezpečnostních dokumentů. Oproti plánům z roku 2010, kde hlavní hrozbou byla snaha posílit funkce NATO a přiblížení infrastruktury blíže k Ruským hranicím, byly plány z roku 2014 zaměřeny pouze na rizika plynoucí z posilování silového potenciálu armád NATO. Dále plány přestaly polemizovat o dalším rozšiřování bloku, ale polemizovaly už přímo o jeho rozšíření. Dokonce se hovořilo otevřeně

¹² Originálním názvem „*Верховный Совет СССР*“, je myšlena zvláštní rada SSSR, která je nejvyšším orgánem Sovětského svazu, zastupujícího orgánu sovětského lidu, volený občany SSSR na období 4 let. [68]

o faktu, že rozšiřování NATO a jeho rostoucí vojenská síla představují pro Rusko největší bezpečnostní hrozbu. [67]

Shrnutí

Po rozpadu SSSR se lidstvo domnívalo, že nastala nová éra sounáležitosti a míru. Naopak je však pravdou a za pouhých pár let se začaly objevovat zárodky nových nesvárů, jak v Evropě, tak ve světě. Již budování nových aliancí sebou neslo značné riziko rozpoutání starých sporů. Nové světové uspořádání sil předznamenává období změn, otázkou zůstává, jestli tyto změny budou pozitivního charakteru.

8 HYPOTÉZA

Tato kapitola se bude zabývat otázkou „*Skončila studená válka?*“. Za hlavní předmět této kladené otázky stojí konflikty, které jsou ve světě. V minulosti byly boje jednoznačné. Šlo o ideologie a také o rozšiřování mocností. Přičemž byly použity zbraně, které byly strategicky užívány. Naopak v dnešní době jde o rozvíjející se konflikty, které jsou rozčleněny na mnoho „menších“ než dřívější singulární války. V dnešní době jsou zbraně využívány především teroristy, kteří mají za cíl zstrašování a podmaňování si daného území za jakoukoliv cenu.

8.1 Presumpce mocností ve vývoji geopolitiky

Dalším předpokladem, zda nastal konec studené války, je snaha diplomatického řešení USA s Kubou. Přičemž mezi vládou těchto dvou zemí jsou hluboké a neodmyslitelné rozdíly. Rusko si je vědomo, že zmodernizování armády je nutností, a to z jednoduchého důvodu. Pokud je silná armáda, čili celá země, první podnět odradí možné agresory. Rusku se již tento fakt potvrdil, a to tak, že v roce 2008 zvítězilo ve válce s Gruzii nebo v roce 2014 došlo k anexi Krymu. Tato taktika Ruska vůči Ukrajině přispěla k zavedení hlavních obměn v Alianci. Dříve se NATO zaměřovalo na nasazení svých vojenských sil v zahraničí. Od roku 2014 se však začalo soustředit na posílení vojenské přítomnosti ve východní Evropě.

Spojené státy a Rusko mají neshodné názory ohledně zákonitého uspořádání světa. Důležitým faktorem v těchto názorech je zachování si řádných partnerských relací. V Rusku převládá názor, že USA aspiruje o světovládu v uspořádání monopolarity. V rámci zahraniční politiky obě mocnosti hledají novou ideologii. Již od konce studené války v roce 1991 se začalo polemizovat, zda opravdu tento konflikt skončil.

Pokud si připustíme, že studená válka opravdu neskočila, můžeme zcela nepochybně tvrdit, že v dnešní době by válečné konflikty vyústily až na samý pokraj „konce světa“. Příčinou by byly moderní technologické prostředky, čili zbraně hromadného ničení. Jednalo by se například o použití mezikontinentálních balistických raket z pozemních platform, dále větší využití bojových lodí i ponorek v odlišných koutech světového oceánu nebo využití sil strategických bombardérů.

Pokud by se Rusko rozhodlo rozšířit své námořnictvo, muselo by se potýkat s obrovskou konkurencí v Jihočínském moři. V tomto prostoru již působí mořské velmoci - Čína a Japonsko. Obě mocnosti soutěží mezi sebou o daný prostor a dalšího konkurenta by vnímaly

velice negativně. Dané území je navíc střediskem táhlého sporu o vlastnictví ostrovů a přetrvávající nepřátelství mezi Japonskem a Čínou situaci nadále jen zhoršuje. Zóna by se dala nazvat globální konfliktní oblastí.

V současnosti panuje boj Spojených států s Čínou o převahu ve sféře, jako je umělá inteligence a super výkonné počítače. Toto rozdělení z technologické stránky zapříčiní rozdělení světa na dvě nekompatibilní sféry. Země pod technologickým vlivem Číny budou řídit směr a obsah sdílných informací. Aby tomuto USA zabránilo, bude odmítat zahraniční investice do svých technologií, což povede k hlubší fragmentaci technologického světa.

Pokud se zaměříme na geopolitiku z hlediska Ruska a Číny, můžeme opodstatněně hovořit o rusko-čínské strategické spolupráci. Z jejich pohledu se rozdělení světa rozlišuje na unipolární a multipolární. Unipolární část světa představují země jako USA, Velká Británie, Japonsko, Turecko a státy patřící do západní Evropy. Představitelé multipolární kultury jsou zejména Rusko, Čína a jejich blízcí spojenci. Pojem multipolarita funguje pouze jako lákadlo pro země nepatřící do žádné stávající aliance a země znepokojené výhradním postavením USA a jeho spojenců.

Oproti předešlým pokusům Německa za druhé světové války a Ruské federace, se Čína snaží dosáhnout hegemonie ekonomickým a diplomatickým způsobem. Usiluje o světovou stabilitu ve všech aspektech. Působí na poli mezinárodní politiky s nejdůležitějšími státy světa, i když s nimi není přímým spojencem. Zaujala tedy vstřícnou politiku, která má za úkol v konečném důsledku zařídit nadřazenost samotné Číny. Zvláštní druh partnerství mezi velmocemi panuje na Asijském kontinentu. Jedná se o spojenecký pakt za účelem řešení vnitřních problémů bez asistence USA a Evropy. Z tohoto spojení nejvíce těží Čína, která má prioritní postavení vůči svým partnerům. Může si dovolit provozovat politiku, při které si prosadí vlastní zájmy.

V úsilí o zlepšení své geopolitické situace se státy Kazachstán a Uzbekistán snaží prohloubit partnerské vztahy s Čínou. Nynější nepříznivá situace je následkem bývalé nadvlády Ruska. Pro tyto státy je Čína jediným možným partnerem. Stejnojazyčná země Turecko je zmínána boji, Irán samotný má velice nepříznivé geopolitické postavení, není tedy vhodným spojencem. Ostatní země se bojí uplatňovat vliv v takto politicky nebezpečném regionu. Kazachstán hodlá využít příznivých vztahů s Čínou a mocenské rovnováhy mezi Ruskem a Čínou k získání mocenské převahy ve svém regionu.

V podobné pozici se nachází Bělorusko, které má obavy z dominantního postavení Ruska. Kvůli nedostatečné kompatibilitě s Evropou se Bělorusko uchýlilo k partnerství s Čínou, jenž má vyvážit významný ruský vliv. Ukrajina se nachází ve velice podobné pozici jako Bělorusko, avšak má výhodu v možném vztahu s EU.

8.2 Národní obranná strategie Spojených států

V roce 2018 byla zveřejněna nová Národní obranná strategie¹³ Spojených států. V této strategii se zodpovědné orgány v USA otevřeně přiznávají k tomu, že USA již není vojensky nedostižitelné, jak tomu bývalo dříve. Armáda vždy umožňovala jednat diplomatům USA ze strany síly. Spojené státy ztratily vojenský náskok, a tím se staly zranitelné a ztratily své tradiční prostředky vyjednávání. Navíc je nutno čelit změnám ve světě s dostatečnou vážností. Terorismus již není v popředí obranných zájmů, ale nedůležitějším se stala schopnost strategické konkurence ze strany USA. Tato změna přístupu je nutná s ohledem na světové politické klima, které je komplexnější a vznětlivější než kdy dříve. Tyto změny ve světě jsou způsobeny rychlým technologickým růstem a výzvami ve všech doménách působení USA. Způsobilst armády USA navíc byla nepříznivě ovlivněna nejdéle trvajícím válečným konfliktem v historii země. S ohledem na vývoj technologií zejména v oblasti informací, se dokument zaměřuje i na problémy kyberútoku. O těchto útocích pojednává nová bezpečnostní strategie velice vážně, kybernetický útok na infrastrukturu USA se bere v podstatě jako akt války. Odpověď na takový útok však není ve strategii jasně definována. Z uvedených důvodů je nutno přehodnotit přístup USA k její armádě a přístupu ke spojencům. [70]

USA definuje tři klíčové strategické regiony, které mají významný vliv na zájmy Spojených států. Jsou to - Evropa, Blízký východ a Indo-Pacifický region. V těchto regionech čelí USA konkurenci zejména ze strany Ruska a Číny. Naproti dřívějším obavám z Ruska se Spojené státy v poslední době zaměřují na hrozbu ze strany Číny, která představuje významné ekonomické i politické riziko pro zájmy USA. Ve snaze posílit své postavení v těchto regionech USA plánuje vývoj a výstavbu nové vícevrstvé protiraketové sítě. Tato síť má jasný cíl, zamezit nebezpečí ze strany Severní Koreje a Iránu. Přesná povaha tohoto obranného systému však není specifikována. Celková změna obranné politiky zahrnuje zejména posílení

¹³ Originální název „National Defense Strategy of The United States of America“ [70]

celkových vojenských schopností USA, jak konvenčních tak jaderných. Cílem této politiky je zvýšit zastrašující potenciál USA a nastolit opět převahu nad ostatními mocnostmi. [70]

8.3 Formulace bezpečnostního prostředí

Níže uvedená tabulka obsahuje srovnání vnímání světových problémů z různých zájmových oblastí a zaměřuje se na vnímání těchto problémů v kontextu starého a moderního světa. Na první pohled je jasně zřetelné, že se vnímání problému během času výrazně změnilo.

První je v tabulce uvedeno vnímání světových problémů ze strany USA. Podle starého pojetí bylo pro USA zdrojem největšího rizika pochopitelně SSSR, jak vojensky tak i ekonomicky. V moderní době je však hrozba SSSR nahrazena strachem z šíření zbraní hromadného ničení, terorismem a ekonomickou mocí Číny. Dřívější pojetí světového řádu dalo za vznik strachu z přehnaných výdajů na armádu, jelikož se Amerika obávala dalších válečných konfliktů. V dnešní době kdy je USA členem NATO, jsou klesající výdaje na armády spojeneckých států důvodem k znepokojení. Starost o globální bezpečnost byla nahrazena starostmi o vnitřní bezpečnost. To lze připsat rychle se měnící politické situaci na území USA a taky hrozbám teroristických útoků.

Kontext geopolitiky prošel také významnými změnami. Rozpad SSSR a následné tvoření aliancí a změny v politickém ovzduší přinesly mnohé změny. Mezi největšími změnami byl konec bipolarity světa, který již nebyl rozdělen na dva tábory, ale na mnoho rozmanitých politických i ideologických směrů. Dříve se geopolitika pochopitelně zaměřovala na zkoumání komunismu. Jednalo se o velice důležitý politický směr, který ovládal velkou část světa. Nynější pojetí je však rozděleno do více směrů, které se zaměřují na politické a náboženské ideje. Změnilo se i postavení USA, stále se sice jedná o světovou velmoc, není to však už výhradní velmoc. Na světovém poli se objevilo více významných hráčů, Amerika tedy ztratila své výsadní postavení.

Hrozby v oblasti světového řádu byly také nemalou mírou ovlivněny pádem SSSR. Mnoho starých hrozeb zaniklo a na jejich místo se dostaly jiné. Původní téměř absolutní hrozba ze strany SSSR skončila s oficiálním koncem studené války. I když hrozba ze strany Sovětského svazu byla obrovská, jednalo se pouze o jeden zdroj nebezpečí. Dnešní svět jich obsahuje mnohem víc, některé jsou těžší identifikovatelné. Nacházíme se tedy v období nejistoty, co se hrozeb týče, v konečném důsledku může mít horší dopad než jedna velká známá hrozba. Za největší hrozbu bylo dříve považováno strategické využití jaderných hlavic,

což by vyvolalo odvetný úder, který by nakonec vedl k naprosté eliminaci lidstva. Tato hrozba je v dnešní době minimální, díky snaze udržovat mírové vztahy mezi jadernými velmocemi. Vznikla však nová hrozba, tou je využití atomových zbraní při teroristickém útoku. Pokud by se extrémistické skupiny dostaly k jaderné technologii, bylo by riziko jejich využití obrovské.

V oblasti síly armád proběhly také nemalé změny. Změnily se kritéria, podle kterých se měří samotná síla vojsk, jejich využití i přístup obyvatel k armádám. Dříve bylo možné, aby armáda jednoho státu „podala pomocnou ruku“ státům, které pomoc nežádaly. Takto se v podstatě dalo odůvodnit napadení jiného státu. V dnešní době existence paktů a Aliance se na válečných konfliktech podílí armády v rámci všeobecné shody. Dříve utajené vojenské technologie, které poskytovaly výhodu státům, které je vlastnily, jsou v dnešní době relativně snadno přístupné. Tohoto faktu nejvíce zneužívají teroristické skupiny. Kvůli přechodu k diplomatickým řešením oproti těm válečným se změnilo i využití armád. Dříve pouze sloužily k napadení a obraně, v dnešní době hrají však spíše roli diplomatickou a zastrášující. Přístup obyvatel v zóně nasazení vojsk prošel negativní změnou. Za druhé světové války byla vojska vítaná jako osvoboditelé a byly jim poskytnuty zásoby a podpora. V moderním světě jsou však vojáci vnímáni negativně a obyvatelstvo se jim spíše staví na odpor.

Tab. 5. Formulace bezpečnostního prostředí

	STARÝ SVĚT	MODERNÍ SVĚT
Vnímání světových problémů dle USA	Vojenská moc SSSR	Šíření zbraní hromadného ničení, terorismus
	Předpokládaná ekonomická moc SSSR	Ekonomická moc Asie
	Vysoké výdaje armád	Klesající výdaje armád
	Otázky globální bezpečnosti	Otázky vnitřní bezpečnosti
Kontext geopolitiky	Bipolarita	Multipolarita
	Směr komunismu	Politické a ideologické myšlení
	Hegemon USA	Velmoc USA

Hrozby	SSSR	Různorodé
	Znamé	Neznamé
	Nejisté životní podmínky	Zájmy
	Strategické použití jaderných zbraní	Teroristické zneužití jaderných zbraní
	Otevřená hrozba	Skrytá hrozba
Síly armád	Válečné konflikty v zastoupení	Bezprostřední podíl na válečných konfliktech
	Převaha vyspělé techniky	Kombinace technologií a vojenských postupů
	Přímé využití vojsk	Zastrašování pomocí vojsk
	Podpora osvoboditelských armád	Spoléhání se na vlastní prostředky

[zdroj: upraveno dle [55]]

8.4 Proces rozhodování se o válečném konfliktu

Na níže uvedeném schématu je znázorněno rozhodování států, v případě podmětu k válečnému konfliktu. Šipky ve schématu znázorňují myšlenkové pochody, kterými prochází vedení státu při svém zvažování možnosti válečného konfliktu.

Rozhodování o vnitřních zájmech státu obsahuje informace, které mohou ovlivnit rozhodování se o válečném konfliktu a jsou zaměřeny na eventuality uvnitř státu. Jedná se například o režim vlády, demokratické státy nemají historicky ve zvyku vyvolávat válečné konflikty, tento údaj je tedy velice důležitý. Dalším významným faktorem jsou vlastněné vojenské technologie, tedy vojenská moc. Tento ukazatel funguje v souvislosti se stejným ukazatelem ve vnějších zájmech. Napadnout stát s výrazně pokročilejší vojenskou technologií by velice pravděpodobně vedlo k porážce. Názor obyvatel ve státě patří mezi další významné faktory, které je třeba zvážit. Pokud by se proti válečnému konfliktu obyvatelstvo jasně ohradilo, mohlo by to vést k předčasné porážce, jak již zjistilo USA ve válce

ve Vietnamu. Dalším důležitým faktorem je mezinárodní postavení státu, zejména jeho mocenské postavení. Do válečných konfliktů menších států často zasahují vnější mocnosti.

Rozhodování o vnějších zájmech se zaměřuje na faktory, které ovlivňují rozhodování, ale zaměřují se na fakta o možném nepříteli. Prvním a asi nejdůležitějším ukazatelem je geopolitický vliv. Získání přístupu k oceánům nebo významné křižovatce dopravní infrastruktury, může ovlivnit markantním způsobem postavení státu na poli mezinárodní geopolitiky. Nerostné bohatství je ukazatelem, který podporuje vznik válečného konfliktu. Získání přístupu k nerostnému bohatství napadeného státu může výrazně ovlivnit ekonomické i vojenské postavení státu. Jak již bylo zmíněno výše, porovnání vojenských technologií obou států je velice důležité. Pokud je stát členem větší aliance, je jisté, že bude bráněn spojeneckými státy, a tím se výrazně sníží šance na úspěšně vyhraný válečný konflikt. Samotné napadení státu jistě vyvolá záporné ohlasy ze světa. Proto je tedy velice důležité zvážit i postavení napadeného státu a jeho místa ve světové politice.

Veškeré informace jsou zpracovány v procesu rozhodování a jsou vyhodnoceny podle jistých ukazatelů. Mezi tyto ukazatele patří vyhodnocení zájmů státu. Jedná se o získání informací a jejich následné zvážení a konečné odvození důsledku, zda je válečný konflikt pro stát přínosný. Vyhodnocení rizika při napadení polemizuje nad možnými důsledky jednání státu a rizik plynoucích ze samotného konfliktu. Ekonomická rizika je potřeba taky zvážit, jelikož vyčerpání ekonomiky při válečném snažení je možné. Mezi další rizika patří možnost intervence třetí stranou. Proto je třeba zvážit postavení jak státu, tak možného nepřítele. Celková geopolitická situace je značně důležitá. Politické ovzduší ve světě ovlivní odezvu jiných států na napadení. Pokud je situace ve světě už tak vypjatá, že i sebemenší válečný konflikt vyvolá vlnu otázek, čímž značně zvýší možnost zásahu jiným státem. Poloha území státu i nepřítele hraje významnou roli. Pokud jeden ze dvou zkoumaných subjektů leží ve strategicky významné zóně, přivolá na sebe opět nechtěnou pozornost.

Po zvážení všech těchto faktorů může stát teprve vyhlásit válku. Ani přes sebehlubší zkoumání veškerých faktorů nemůže nikdy stát s jistotou jednat. Vždy se vystaví obrovské míře rizika. Toto riziko plyne z mnoha faktorů a některé z nich nemůže stát jakkoliv ovlivnit. Některé z nich jsou zmíněny výše. Nejdůležitější faktor zvýšení rizika však zmíněn nebyl, a tím je samotná válka. Válka je vrtkavá a nepředvídatelná, patové situace trvající několik měsíců mohou být obráceny na tu či onu stranu během pár hodin. Tyto změny mohou nakonec vyústit v sérii událostí, které povedou k prohře. Ani sebelepší vojevůdce nedokáže počítat se všemi eventualitami, které válka nese.

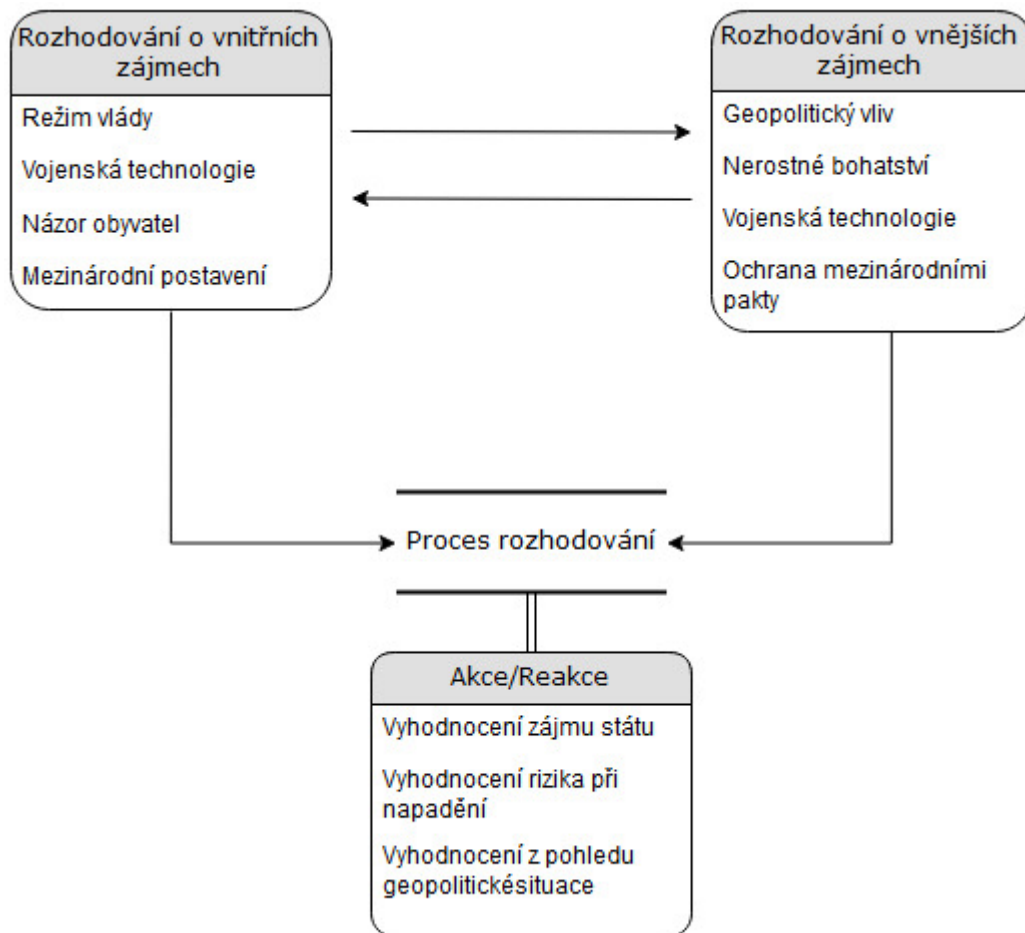

Schéma 1. Rozhodování státu o strategii daného území [zdroj: vlastní]

8.5 Případné rozpuštění EU a dopad na ČR

Pokud by se povedlo roztržít EU, mohly by se členské státy ocitnout rozděleny, podle sfér vlivů okolních mocností. Například Řecko je velice důležitým státem pro Čínu. Jeho důležitost spočívá především v tom, že leží na konci námořní hedvábné stezky. Rusko by tedy muselo přenechat Řecko pod vlivem jiného státu. Jako odškodnění by Čína Rusku přenechala země jako Srbsko, Makedonii, Slovensko a pobaltské státy. Čína by držela mocenské postavení díky svému partnerství s Řeckem a výslednou kontrolou jižní cesty Černého moře. Především partnerstvím s Dánskem by získala kontrolu i nad severní cestou z Baltského moře. Zájmy dalších mocností se liší, například pro Turecko jsou stěžejní země jako Kosovo, Bosna, Bulharsko a Albánie.

Do boje o Evropu by se tedy přidaly i státy jako Turecko a Čína. Mezi jiné státy, které usilují o vliv na území Evropy jsou - USA, Velká Británie, Rusko a Německo. Toto dělení

by mělo vliv i na Českou republiku. Rozdělení Evropy mezi Německý a Ruský mocenský vliv by mohlo zapříčinit odloučení od svého nejbližšího partnera a tím je Slovensko. Česká republika by se ocitla mezi nátlakem výše dvou zmíněných zemí. Kvůli geografii je ČR relativně slabou zemí, neměla by tedy žádnou šanci oponovat ani jedné z těchto mocností. Navíc se ČR nachází v netradiční situaci, sice dříve patřila k východnímu bloku, ale v dnešní době má tendence se přiklánět k západním myšlenkám. Ze strategického hlediska je ČR navíc velice zranitelná. Stát nevlastní jaderný arsenál. Nedisponuje prostředky, kterými by se mohl bránit proti takovýmto útokům. Konvenční armáda státu je sice specializována na konflikty zahrnující použití chemických zbraní, ale v tradiční válce by proti těmto zemím neměla šanci obstát. Z těchto důvodů se ČR nachází ve velice zranitelné pozici, z čehož vyplývá, že je existenčně závislá na členství v aliancích, např. EU a NATO. Při rozpadu EU by tedy ČR byla vydána na milost mocenským hrám větších států. Jelikož leží v „srdci“ Evropy, jedná se o strategicky velice významné území. Je tedy jasné, že by o ČR projevil zájem více mocností, což by mohlo mít nedozírné následky pro občany tohoto státu. Protože je Česká republika demograficky jednotná, nastal by problém v otázce na kterou stranu se přiklonit. S Ruskem sice sdílí slovanskou minulost, avšak události v minulosti nastolily v obyvatelstvu strach z jejich východních „spojenců“. Podobný případ nastane v otázce Německa, kdy válečná minulost zanechala nedůvěru v českém obyvatelstvu.

Zvláštní je případ Srbska, jedná se o nejrizikovější území v Evropě. Jako takové by se dalo využít pro možné rozbití EU. Rozbití EU by nejvíce prospělo zájmům Číny a Ruska, které se snaží využít Srbsko právě za tímto účelem. Podobný nátlak by přetrvával, možná se i zvětšil po integraci Srbska do EU.

Geopolitický aspekt Arktidy

Arktida je oblast u severního pólu, která nepatří pod vlajku žádné země. Avšak zájem o vlastnictví této oblasti je pozoruhodný. Velký zájem klade Rusko, které v této oblasti stupňuje svojí vojenskou přítomnost. Hlavním argumentem tohoto zájmu jsou zdroje nerostného bohatství, především se jedná o ropu a zemní plyn. O tyto suroviny však přirozeně projevují zájem i jiné země, např. USA, Kanada, Norsko či Dánsko. Podle mezinárodního práva oblast nepatří nikomu, ale z geopolitického hlediska by tato oblast byla velice přínosná pro jakoukoliv zemi.

Geopolitický aspekt Austrálie

Tato země je geografickou polohou výjimečná tak, že je vlastním kontinentem. Má tedy velice pevné strategické postavení. I přes její přehlížení hlavními geopolitickými hráči, Austrálie představuje výraznou skrytou hrozbu. Jedná se o moderní zemi, která je téměř nedobytná. Především díky geografické poloze by byla při své obraně ve strategické výhodě. S ohledem na odlehlost kontinentu, by útočící strana byla v nevýhodě ze strany zásobování. Přes její politickou nestrannost vlastní rozsáhlé loďstvo a letectvo. Kvůli možnému vlivu v Tichém a Indickém oceánu by se jednalo o velice cenné spojení pro kteroukoliv z mocností. Austrálie následuje západní politický směr i přesto, že je geograficky blíže k asijským zemím. Přes všechny uvedené poznatky by tento kontinent neměl být z geopolitického pole zcela vynechán. Její důležitost tedy plyne z politické a vojenské síly.

Shrnutí

Z důvodu absence globální síly, která by střežila bezpečnost, se svět nachází na rozcestí. Bezpečnostní situace se neustále zhoršuje a napětí mezi velmocemi stoupá. Rizika terorismu a kybernetických útoků jsou dalšími faktory, které nepříznivě ovlivňují světovou situaci. Všechny tyto faktory přispívají k zhoršení světové bezpečnostní situace. Z hypotézy tedy plyne, že studená válka stále skrytě přetrvává. V dnešní době by však tato válka vyústila v podobě využitím nejen jaderných zbraní, ale i použitím rozsáhlých konvenčních armád. Moderní technologie by dále umožnily vést novou formu války, a to v podobě kyberútoků. Jednoznačně by to vedlo ke zničení světa, tak jak jej známe.

Česká republika by tohoto konfliktu nebyla ušetřena. Spíše by se vyskytla v jeho středu. To by vedlo k obrovským škodám, jak na životech, tak na majetku. Alianční smlouvy by jistě povolaly do zbraně armádu České republiky. I když ČR nezaujímá výhradní politické postavení, musí být připravená na eventualitu této války. Této skutečnosti musí být uzpůsobeny nejen válečné doktríny, ale i samotná armáda.

ZÁVĚR

Geopolitika ať je brána jako vědní obor či nikoliv, stále dopomáhá k pochopení politiky v rámci geografických poloh zemí. V dnešním světě se jedná především o různou schopnost přimět ostatní mocnosti, aby činily to, co chce sama daná země. Z geografického hlediska se spory vedou především o nerostné bohatství a také o sílu samotné nadvlády. Mezi další zájmy může patřit přístup ke strategickým pozicím, například k mořím.

Geopolitika se především kvůli nepříznivě vyvíjejícímu se bezpečnostnímu prostředí stala neocenitelnou pomůckou pro mnoho států, které využívají její poznatky pro plánování svých dalších kroků.

Cílem této práce bylo přiblížit geopolitické teorie, které formovaly tuto disciplínu již od jejího vzniku. Byla kladena hypotéza, která měla za cíl položit si otázku o tom, zda skutečně skončila studená válka. Tato hypotéza se opírá o názor samotného autora, který je podmíněn mnoha fakty, které pojednávají o nynější politické situaci ve světě.

Z hypotézy vyplynulo, že studená válka skutečně neskončila. Přetrvávající nepřátelství mezi Ruskem a USA je jasný ukazatel zvýšeného napětí mezi těmito mocnostmi, které trvá již desítky let. Nově vzniklá mocnost Číny přispívá k eskalaci tlaku mezi všemi mocnostmi. Nedávné počínání Ruského státu vyvolalo obavy po celém světě. A také vyvolalo otázku, zda USA rázně zakročí proti počínání Ruské federace. Možnosti vzniku otevřeného konfliktu je vystavena i samotná ČR. Ta je dále ohrožena nepříznivým stavem EU, která ztrácí důvěru členských států. Závislost ČR na ruském plynu a ropě dále prohlubuje obavy z možného konfliktu mezi USA a Ruskem. Kdyby pouhá eskalace nynějšího stavu mohla znamenat odstřihnutí od dodávek životně důležitých surovin, tak by ČR byla závislá na omezených dodávkách z Německa. Tedy z uvedených údajů vyplývá, že ČR se nachází ve velice zranitelné situaci, kdy osud státu v podstatě neleží v jeho rukou.

Zdrojem této práce byla především knižní literatura, která je vztažná k dané problematice, a také byly nápomocny internetové zdroje. V neposlední řadě byl vnesen samotný názor autora.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] LIŽIČKA, Ondřej a Peter ONDRIAŠ. *Analýza geopolitického diskurzu Henryho Kissingera a Zbigniewa Brzezinského*. In: *Global Politics: časopis pro politiku a mezinárodní vztahy* [online]. 2. 3. 2012 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/analyza-geopolitickeho-diskurzu-henryho-kissingera-a-zbigniewa-brzezinskiho>
- [2] VOLNER, Š. (2003): *Základy geopolitiky*. 1. vyd. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2003, 120 s. ISBN 80-8055-881-7
- [3] KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 4., aktualiz. a rozš. vyd., V Ekopresu 3. Praha: Ekopress, 2010. ISBN 9788086929606.
- [4] VOLNER, Štefan. *Klasická a nová geopolitika*. 2. upr. vyd. v slovenskom jazyku. Zvolen: Bratia Sabovci, 2007. ISBN 978-80-89241-13-2.
- [5] FŇUKAL, Miloš. *Geopolitika: Úvod*. In: *Základy politické geografie* [online] Olomouc [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: http://geography.upol.cz/soubory/lide/fnukal/ZPGB/ZPGB_2_web.pdf
- [6] EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky. 2006. s. 8. ISBN 80-7278-326-2.
- [7] COHEN, Saul. B. *Geopolitics of World System*. Maryland: Rowman & Littlefield, 2003. ISBN 0-8476-9906-4.
- [8] SLOAN, G.: 2003. *Sir Halford Mackinder: The Heartland Theory Then and Now*. In: Taylor, P. J. (ed.): *Polotocal Geography*. Frank Cass: London, 15-39.
- [9] COHEN, Saul Bernard. *Geopolitics: the geography of international relations*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, c2009. ISBN 978-0742556768.
- [10] ROMANCOV, M. (2004). *Politická geografie a geopolitika*. In CABADA, L.; KUBÁT, M. (eds.). *Úvod do studia politické vědy*. 2 vyd. rozšíř., dopl. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 404 – 457. ISBN 80-86432-63-7.
- [11] HNÍZDO, B. (1995). *Mezinárodní perspektivy politických regionů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. 121 s. ISBN 80-85241-95-1.
- [12] KLÍMKOVÁ, Adriana a Veronika DOKULILOVÁ. *Geopolitika rozšiřování NATO*. *Global politics: Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy* [online]. 2010 [cit. 2017-12-28]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-rozsirovani-nato>

- [13] FŇUKAL, Miloš. *Politická geografie: Geopolitika* [online]. In: 2010, s. 55 [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: geography.upol.cz/soubory/lide/fnukal/polgeo_P_3_1.pdf
- [14] BAAR, V., RUMPEL, P., ŠINDLER, P. *Politická geografie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996.
- [15] BRZEZINSKI, Z. (1999). *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.
- [16] GREY, C. S.; SLOAN, G. (eds.). (1999). *Geopolitics, Geography and Strategy*. 1st ed. London: Frank Cass. 289 s. ISBN 0-7146-4990-2.
- [17] O'TUATHAIL, G. (1996). *Critical Geopolitics: the politics of writing global space*. 1st ed. Minneapolis: University of Minnesota Press. 314 s. ISBN 0-8166-2603-0.
- [18] IŠTOK, R. *Štát na politickej mape sveta. Politickogeografické a geopolitické aspekty*. In Geografické práce 7. Prešov: KGG FHPV PU, 1997. 172 s.
- [19] KORČÁK, J. *Geopolitické základy Československa. Jeho kmenové oblasti*. Praha: Orbis, 1938.
- [20] *Alexander de Seversky*. Pioneer Aviator, Dies. 301 Moved Permanently [online]. Copyright ©2000 [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: <http://www.theaerodrome.com/forum/showthread.php?t=33035>
- [21] *The Political Graveyard: Index to Politicians: Straub to Streeper*. The Political Graveyard [online]. Copyright © [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: <http://politicalgraveyard.com/bio/straub-streeb.html#188.75.18>
- [22] *Henry A. Kissinger: Biography* [online]. [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: <https://henryakissinger.com/biography.html>
- [23] KISSINGER, Henry. *Roky v Bílém domě*. Přeložil Václav VITÁK. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-703-0.
- [24] KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 8072600257.
- [25] JOCH, Roman. *Americká zahraniční politika a role USA ve světě*. Praha: Občanský institut, 2000. Studie (Občanský institut). ISBN 80-86228-04-5.
- [26] NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. Dějiny do kapsy. ISBN 80-7254-327-X.

- [27] KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2016. Obzor (Prostor). ISBN 9788072603350.
- [28] JOHN LEWIS GADDIS. *Strategies of containment: a critical appraisal of American national security policy during the Cold War*. Rev. and expanded ed. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 9780195174472.
- [29] MEINIG, D.W. (Donald William), 1924-: *Biographical notes*. In: Social Networks and Archival Context [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://snaccooperative.org/ark:/99166/w66m6d3g>
- [30] *Zbigniew Brzezinski: United States statesman and scholar*. In: Encyclopedia Britannica [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Zbigniew-Brzezinski>
- [31] BRZEZINSKI, Z. (1999). *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.
- [32] HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. V Praze: Rybka Publishers, 2001. ISBN 8086182495.
- [33] MACKINDER, H. J.: 1904. *The Geographical Pivot of History*. The Geographical Journal, no.4/Vol.23, 421-437.
- [34] COHEN, Saul Bernard. *Geopolitics: the geography of international relations*. Third edition. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015. ISBN 9781442223516.
- [35] CINDIPATTEN. *Geopolitical theory*. Slide share [online]. 2013, 2012, 2017 [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/cindipatten/geopolitical-theory>
- [36] PIZZOLO, Paolo. *Understanding the crisis in Ukraine: The geopolitical origins of the antagonism between West and East*. In: The Gathering of Dreams: Blog dedicated to geopolitics, history, political science and international relations [online]. 2015 [cit. 2017-11-19]. Dostupné z: <http://pauljpizz.blogspot.cz/2015/01/understanding-crisis-in-ukraine.html>
- [37] KREJČÍ, Oskar. *Zahraniční politika USA: ideje, doktríny, strategie*. 2., upr. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. ISBN 978-80-7431-003-4.
- [38] GEARÓID Ó TUATHAIL. *Critical geopolitics: the politics of writing global space*. Minneapolis, Minn: University of Minnesota Press, 1996. ISBN 9780816626038.

- [39] FRIEDMAN, George. *Nasledující desatrocia*. Vyd. 1. Bratislava: Ikar. 2011. ISBN 978-80-551-2625-8.
- [40] KORT, Michael. *Columbia guide to the cold war*. S.l.: Columbia University Press, 2001. ISBN 0231107730.
- [41] NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-011-4.
- [42] *Avalon Project - Truman Doctrine - Documents in Law, History and Diplomacy* [online]. Copyright © 2008 Lillian Goldman Law Library [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp
- [43] KREIS, Steven. *Winston Churchill's Iron Curtain Speech*. In: *The History Guide: Lectures on twentieth century europe* [online]. 2014 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html>
- [44] EDITED BY JAMES COTTON AND IAN NEARY. *The Korean war in history*. Manchester: Univ. Press, 1989. ISBN 0719029848.
- [45] FEHRENBACH, T. R. *This kind of war: the classic Korean War history*. 50th anniversary ed. Washington, D.C.: Brassey's, 2000. ISBN 1574882597.
- [46] FREY, Marc. *Dějiny vietnamské války: tragédie v Asii a konec amerického snu*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-468-9.
- [47] *Kubánská raketová krize*. Army články, videa, recenze. Military Portál [online]. Copyright © Army články, videa, recenze. To vše na [www.military](http://www.military.cz) [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: <https://www.military-portal.cz/clanek/kubanska-raketova-krize>
- [48] *Treaty Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Strategic Offensive Arms (SALT II)*: Bureau of Arms Control, Verification and Compliance. U.S. Department of State: Diplomacy in action [online]. 1979 [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm>
- [49] VAROUFAKIS, Yanis. *Globální Minotaurus: Amerika, Evropa, krize a budoucnost globální ekonomiky*. V Praze: Rybka, 2013. ISBN 978-80-87067-09-3.
- [50] *Členské státy Severoatlantické aliance. Přehled všech členu a rozšiřování NATO*. In: natoaktual.cz. [online] [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/vzniknato.htm

- [51] *Заповедный сговор: Беловежское соглашение в фактах*. Защищать Россию [online]. Copyright © 2013 [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: https://defendingrussia.ru/a/belovezhskaja_pusha_soglashenie-6516/
- [52] *Strategic Concept: for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. In: Lisbon, 2010. Dostupné také z: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_82705.htm
- [53] POTUCKÝ, Jan. *Bezpečnostní strategie EU*. In: amo.cz [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/cs/prazskystudentsky-summit/bezpecnostni-strategie-eu/>.
- [54] KREJČÍ, Oskar. *Geopolitika středoevropského prostoru: pohled z Prahy a Bratislavy*. Páté, upravené a doplněné vydání (v PP třetí). Praha: Professional Publishing, 2016. ISBN 978-80-7431-161-1.
- [55] FRANK, Libor. *Bezpečnostní prostředí České republiky*. In: Obrana a strategie [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/mo/obrana_a_strategie/1-2003cz/frank.pdf
- [56] Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015* [online]. Praha, 2015. ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>
- [57] *Ho Chi Minh Trail*. History, Route, & Map | Britannica.com. Encyclopedia Britannica. [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Ho-Chi-Minh-Trail>
- [58] ROSAMOND, Ben. *Hegemony: political science*. *ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA* [online]. Encyclopædia Britannica, ©2018, 2016 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/hegemony>
- [59] ZARKA, Jean-Claude. *NATO*. Praha: HZ, 1999. Editio Q. ISBN 80-86009-25-4.
- [60] VIČAR, Dušan a Radim VIČAR. *Vybrané aspekty práva bezpečnosti a obrany České republiky*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013. 103 s. ISBN 9788074542794.
- [61] *Obranná strategie České republiky: The defence strategy of the Czech Republic*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-702-9.
- [62] *Stručná historie NATO 1949 – 2015*. Svět bez válek a násilí. Svět bez válek a násilí. Mezinárodní humanistická organizace - Česká republika [online]. Copyright © Svět

- bez válek a násilí [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <http://www.svetbezva-lek.cz/cs/zprava/strucna-historie-nato-1949-2015>
- [63] *7 Invitees*: Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Romania, Slovakia, Slovenia. *NATO* [online]. 2004 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <https://www.nato.int/invitees2004/bulgaria.htm>
- [64] *History of NATO-Albania relations*. Republic of Albania Ministry of Defence [online]. © All Rights Reserved, Ministry of Defence 2017 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/relations-with/nato/88-history-of-nato-albania-relations>
- [65] *Relations with the European Union: Croatia*. NATO [online]. [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm?selectedLocale=en
- [66] *Znovusjednocení Německa*. Studená válka [online]. [cit. 2018-04-27]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/znovusjednoceni_nemecka.htm
- [67] *Nová vojenská doktrína Ruska: na pokraji studené války?*: Václav Lídl, analytik Asociace pro mezinárodní otázky. Natoaktul: Oficiální portál informačního centra o NATO [online]. © Jagello 2000, 2000, 2015 [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/nova-vojenska-doktrina-ruska-na-pokraji-studene-valky-ppm-na_analyzy.aspx?c=A150125_161034_na_analyzy_m00
- [68] *Советский юридический словарь: ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ СССР*. Академик: Словари и энциклопедии на Академике [online]. © Академик, 2000-2017 [cit. 2018-05-03]. Dostupné z: https://soviet_legal.academic.ru/335/%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A5%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%AB%D0%99_%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%A2_%D0%A1%D0%A1%D0%A0
- [69] BATISTA, L. *Slovník zkratk používaných v dokumentech a publikacích NATO: AAP-15(2016)*. Obranná standardizace [online]. 2016 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: [www.oos-data.army.cz/aap15/AAP-15\(2016\).pdf](http://www.oos-data.army.cz/aap15/AAP-15(2016).pdf)
- [70] MATTIS, Jim. *Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge* [online]. In: 2018, s. 14 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Klíčové oblasti vzdušných sil s oblastí rozhodnutí</i>	15
<i>Obr. 2. Více a méně konfliktní uspořádání</i>	17
<i>Obr. 3. Rozdělení světové civilizace</i>	18
<i>Obr. 4. Teorie Heartlandu podle Mackindera</i>	20
<i>Obr. 5. Teorie Heartland v roce 1943</i>	21
<i>Obr. 6. Teorie rozdělení panregionů</i>	22
<i>Obr. 7. Teorie Heartland-Rimland</i>	23

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Teorie podle Cohena</i>	<i>24</i>
<i>Tab. 2. Jaderný arzenál SSSR a USA.....</i>	<i>31</i>
<i>Tab. 3. Vývoj zbraní v období studené války</i>	<i>37</i>
<i>Tab. 4. Vývoj zbraní v období studené války</i>	<i>38</i>
<i>Tab. 5. Formulace bezpečnostního prostředí</i>	<i>53</i>

SEZNAM SCHÉMAT

<i>Schéma 1. Rozhodování státu o strategii daného území</i>	<i>56</i>
---	-----------

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1. Eskalace světových konfliktů a vznik hegemonu</i>	<i>35</i>
--	-----------